

Karjalain Leimo

N:o 9-10 2017 7€

**Karjalaiset
satavuotiaassa
Suomessa**

SISÄLTÖ

Aila-Liisa Laurila: Anneli Sarhimaan Vaietut ja vaiennetut -tietoteoksen julkaisutilaisuus oli merkittävä karjalainen juhlahetki Helsingissä	144
Aila-Liisa Laurila: Pohjois-Viena-seura vietti 25-vuotisjuhliiaan kuuntelemalla alustuksen Niina Kunnaksen tutkimuksista Oulun seudun karjalaisten parissa	148
Lyyli Home: Karjalan Heimo julkaisee tuoreesta perinnetietokirjasta luvun, joka kertoo vainajan saattamisesta haudan lepoon Raja-Karjalassa	150
Marjukka Patrakka: Kirjoittaja vieraili tverinkarjalaisessa Kozlovan kalmiz'ossa ja kertoo hautausmaan pitkästä historiasta	156
Unto Martikainen: Suomen Ortodoksinen kirkkokunta on joutunut pohtimaan tilanteensa uudelleen monta kertaa sadan vuoden aikana	158
Pertti Mustajoki: Elias Lönnrot oli 31-vuotias, kun hän saapui Oulusta Kajaaniin keskelle nälänhätää ja kulkutauteja tammikuussa 1833	160
Aila-Liisa Laurila: Kaarina ja David Worsley työstävät kirjaa Lauri Kuntijärven aikoinaan itse kirjoittamasta omaelämäkerrasta	162
Markus Huovinen: 50. Kaustisen kansanmusiikkifestivaali tarjosi oivallisen tilaisuuden tutustua muutamaa karjalaishenkisiin ryhmiin	164
Ossipan Asmo: Pirttilahti sai kesällä osansa Vuokkiniemen juhlavuodesta, kun sammuneessa kylässä vietettiin pruusiasniekkaa	166
Laukunkantajat: Puheenjohtaja Eeva-Kaisa Linna ja Oulun yliopiston lehtori Santeri Palviainen keskustelevat sukututkimuksesta	171

Karjalan Heimo

Karjalan Sivistysseura ry:n
jäsenlehti ja äänenkannattaja

– Kieltä ja kulttuuria vuodesta 1906 –

Seura perustettiin vuonna 1906 nimellä Wienan Karjalaisten Liitto. Vuonna 1917 seuran nimeksi tuli Karjalan Sivistysseura ry. Seuran tarkoituksena on itä- ja rajakarjalaisen kielen ja kulttuurin vaaliminen sekä sivistystyön tekeminen. Seura pyrkii ylläpitämään karjalaista perinnettä ja heimohenkeä sekä lujittamaan karjalaista itsetuntoa.

Karjalan Sivistysseura ry:n jäseneksi pääsee jokainen hyvämaineinen kansalainen. Jäsenmaksuun sisältyy *Karjalan Heimo* -lehti. Tervetuloa jäseneksi, lehden tilaajaksi ja lukijaksi sekä karjalais-kalevalaisen kulttuurin harrastajaksi.

Lisätietoja seuran toiminnasta www.karjalansivistysseura.fi

Kannen kuva:

Karjalaisjuurinen Jorma Lappalainen lähdössä Evakkojunan kyytiin Tampereella.

Kuvaaja:

Aila-Liisa Laurila

Tarjoa juttua lehteen

Karjalan Heimon aikataulua vuonna 2018

Lehden numero	Aineisto toimitukseen	Lehti painoon	Jakelu (viikko)
1-2	03.02.	13.02.	09
3-4	21.04.	02.05.	20
5-6	09.06.	18.06.	27
7-8	04.08.	14.08.	35
9-10	29.09.	09.10.	44
11-12	24.11.	04.12.	51

paatoimittaja@karjalanheimo.fi

Karjalan Leimo

Vuonna 1906 ilmestyi lehden ensimmäinen näyttenumero nimellä Karjalaisten Pakinoita

Toimitus

Päätoimittaja Aila-Liisa Laurila
0400 755 907
paatoimittaja@karjalanheimo.fi
Lapinkaari 20 B 23, 33 180 Tampere
www.karjalanheimo.fi

Ulkoasu

Marita Salonen
Pilkku-Tuotanto Oy, Tampere

Ilmestyminen

Lehti ilmestyy 6 kertaa vuodessa, kaksoisnumeroina, 98. vuosikerta.

Ilmoitushinnat

Takakansi 490 €, sisäkannet II ja III 450 €,
1/1 s. 430 €, 1/2 s. 300 €, 1/3 s. 235 €, 1/4 s. 185 €,
1/6 s. 140 €, 1/8 s. 115 €

Ilmoitusten toimitusosoite

paatoimittaja@karjalanheimo.fi

Lehden tilaaminen ja osoitteenmuutokset

Karjalan Sivistysseura ry
Luotsikatu 9 D
00160 Helsinki
puhelin (09) 171 414
toimisto@karjalansivistysseura.fi
www.karjalansivistysseura.fi
Toimisto palvelee ti ja to klo 10-15,
heinäkuussa suljettuna.

Tilaushinta/jäsenmaksu

Lehden tilaushinta on 40 € / vuosi.
Yhdistyksen jäsenmaksu on 32 €,
opiskelijajäsenet 15 € ja lehti sisältyy
jäsenetuna jäsenmaksuun.

Pankkiyhteys

Danske Bank
IBAN: FI92 8000 1500 0617 19
BIC/SWIFT: DABAFIHH

Julkaisija

Karjalan Sivistysseura ry
Julkaisutoimikunnan puheenjohtaja
Senni Timonen
www.karjalansivistysseura.fi

Painopaikka

Libris Oy

Oikeudet muutoksiin pidätetään.

ISSN 0449-8828

Helsingissä 10. lokakuuta 2017

Sodan jäljet näkyvät

Suomen itsenäisyyden 100-vuotispäivä 6. joulukuuta lähestyy. Vaikka koko vuosi on ollut yhtä juhlaa, on huipennus vielä edessä. On hyvä pohtia, millaisessa maassa elämme. Olen syntynyt 40-vuotiaaseen Suomeen ja äitini 10-vuotiaaseen. On vaikea tajuta, miten nopeasti tuo nuori valtio varttui peräti 100-vuotiaaksi.

Maa on elänyt rauhan ja kehityksen aikaa yli 70 vuotta, mutta silti täällä korostetaan yhä sotaa, kun puhutaan maan itsenäisyydestä ja juhlitaan sitä. Pahasta traumasta on ilmeisesti erittäin vaikea toipua. Sankaruus syntyi väkivallasta.

Helsingin Sanomat kirjoitti syyskuussa jutun (Suvi Vihavainen: Olen yrittänyt ymmärtää äitiäni), jonka kautta lehti halusi tiedustella lukijoilta heidän kokemuksiaan kuritusväkivallasta. Lasten kuritusväkivalta liittyy autoritaarisen kasvatuksen perinteeseen, joka vallitsi Suomessa sotien jälkeen. Lapsia hakattiin vitsoin ja nahkaremmien. Vuonna 1961 syntynyt nainen kertoo kokeneensa isän kurituksen totaalisenä kontrollinmenetyksenä, joka ehkä johtui miehen rankoista sotakokemuksista.

Lasten ruumiillinen kurittaminen kiellettiin lailla vuonna 1984. Koska suurin osa lapsista ei koe enää nykyisin fyysistä väkivaltaa kotonaan, on uuden sukupolven varmaankin vaikea kuvitella aikaa, jolloin se oli jokapäiväistä arkea. Väkivalta ei ole maailmasta kuitenkaan loppunut. Se otetaan käyttöön nytkin siellä, missä sanat ja sosiaaliset taidot loppuvat.

Väkivallaksi voi määritellä myös suhtautumisen, jota karjalankieliset kokivat toisen maailmansodan aikaan ja sen jälkeen Suomessa. Heitä vaiennettiin rajuin toimin. ”Vieroksunta, syrjintä ja koulukiusaaminen saivat monen luopumaan karjalan kielestä”, toteaa väliotsikko Anneli Sarhimaan tuoreessa tietokirjassa *Vaietut ja vaiennetut – Karjalankieliset karjalaiset Suomessa* (s. 118).

Sarhimaan mukaan monet karjalankieliset aikuiset kokivat sodan jälkeen suomalaistumisen paineen hyvin raskaana. Koulussa karjalan puhuminen oli kiellettyä tai siitä moitittiin. Karjala jäi pelkäksi kotikieleksi tai hävisi pikkujoukosta sieltäkin.

Väkivaltainen pakkosuomenkielistäminen onnistui. Lasten kiusaaminen sai perheet katkaisemaan suhteensa omaan kielelliseen perintöön. Suomesta haluttiin suomalainen, tahdottiin korostaa kansan yhtenäisyyttä ja häivyttää erilaisuudet kokonaan pois. Jotkut halusivat sen tapahtuvan, toiset sallivat.

Nyky päivän valossa voi onneksi sanoa, että ei se ihan onnistunut. Suomalaisessa kulttuurissa hohtaa yhä kirkaammin erilaisia värejä, enemmän kuin yksi tai kaksi.

AILA-LIISA LAURILA
Päätoimittaja

Professori Anneli Sarhimaalla on ollut apunaan joukko karjalaa taitavia asiantuntijoita Suomesta. Onnittelumaljaa nostavat Ari Burtsoff,

Yhteistyöstä saa voimaa kielen puolustamiseen

Karjalan kielen pelastamistyöhön ryhtyneet eivät suostu enää vaikenemaan, tuore kirja antaa hyviä vihjeitä toimintaan.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arvostetussa Tietolipas-sarjassa nostetaan esille kielivähemmistö, jota monet eivät tiedä edes olevan olemassa. Näillä sanoilla avasi SKS:n kustannusjohtaja **Tero Norko-**

la tilaisuuden, jossa julkaistiin professori **Anneli Sarhimaan** teos *Vaietut ja vaiennetut – Karjalankieliset karjalaiset Suomessa*.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran juhlasalin tuolit täyttyivät viimeistä sijaa myöten elokuun viimeisenä päivänä Helsin-

gissä. Monille karjalankielisille tämä julkaisutilaisuus oli lähes yhtä arvokas kuin juhla, jota vietettiin vuonna 2009 samassa paikassa. Tuolloin karjalan kieli sai virallisen ei-alueellisen vähemmistökielen statuksen Suomessa. Vain tasavallan presidentti puuttui paikalta tällä kertaa.

Teoksen kirjoittaneen tutkijan lisäksi tilaisuudessa puheenvuoroja käyttivät useat karjalan kieleen tavalla tai toisella liittyvät tahot ja asiantuntijat. Tero Norkolan mukaan teoksessa on kurssikirja-ai-

Kai Peksujeff, Anneli Sarhima, Aira Sumiloff, Maria Kähäri ja Riina Ylönen.

"Kannattaa keskittyä tavoittelemaan sitä, mikä on mahdollista, ei tavoitella sitä, mikä on mahdotonta. Yhteistyöllä ja sovulla päästään eteenpäin, ei riitä rakentamalla."

ARKKIPIISPA LEO

"Karjalan kieli on omenoihin ja maailmalla hyvin tunnettuihin ulkomaan appelsiineihin verraten kuin karpalo: pieni ja kirpeä – mutta toivottavasti paljon paremmin talvehtiva."

JOHANNA LAAKSO

*Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran juhlasalin tuolit täyttyivät viimeistä sijaa myöten, kun Anneli Sarhimaan *Vaietut ja vaiennetut* -teos julkistettiin Helsingissä.*

nesta ja yleisesitysmäisyyttä, johon myös muiden kuin tutkijoiden on mahdollisuus päästä sisälle.

Tähän todennäköisesti vaikutti se, että kirjoittajalla on ollut taustatukenaan käytännönläheinen tukiryhmä.

Opuksen takakannessa lukee, että kirja kuuluu jokaisen poliitikon, virkamiehen, opettajan ja opiskelijan lukemistoon: se opettaa ymmärtämään, mitä syrjinnästä seuraa ja kannustaa korjaamaan virheitä yhteisin voimin.

Saksassa Mainzin yliopiston professorina työskentelevä Anneli Sarhima antaa teoksessaan konkreettisia suosituksia kielen elvyttämiseksi.

”Lukemattomille karjalankielisille karjalan säilyminen ja kehittyminen Suomessa

on syvästi sydämen asia. Tavoite voi kuitenkin toteutua vain, jos karjalankielinen yhteisö puhaltaa yhteiseen hiileen kaikissa sellaisissa tärkeissä, koko karjalan kielen tulevaisuutta koskevissa kysymyksissä kuin kielipoliittinen edunvalvonta ja virallisen karjalan kielen elvytysohjelman edistäminen,” Sarhimaan kirjoittaa.

Wienin yliopiston suomalais-ugrialaisten kielten professori **Johanna Laakso** nosti puheenvuorossaan karjalan lisäksi esiin Norjan kveenit ja Ruotsin meänkieliset. Kaikkien niiden asema on tukala ja niiden puhujat pitävät tärkeänä, että oppivat oman kielensä lisäksi täydellisesti myös oman maansa valtakielen ja muut tärkeät maailmassa yleisesti käytetyt kielet.

– Karjalan kieli on kuin karpalo, pieni ja kirpeä, mutta toivottavasti muita marjoja ja hedelmiä talven paremmin kestävä, hän sanoi vertauskuvallisesti.

Sarhimaan teoksen mukaan monet vanhimman polven karjalaiset uskovat yhä perättömään väitteeseen, että karjala ei ole kieli vaan suomen murre. Jotkut saattavat myös ajatella, että karjalan kieli on jotain mennyttä perinnettä tai vanhan muistelemista. Jo nyt kuitenkin on nuoria perheitä, joissa kieli siirtyy uusille sukupolville, eli vanhemmat puhuvat sitä lapsilleen. Heidän kielensä on modernia tätä päivää.

Julkaisutilaisuudessa näitä karjalaa päivittäin käyttäviä nykyaikaisia edustivat muun muassa **Ari Burtsoff**, **Maria Käähäri** ja **Riina Ylönen**.

Riina Ylönen on 2-vuotiaan pojan äiti, joka on erittäin huolestunut siitä, että kaikki vähemmistökielet eivät ole samanarvoisia Suomessa. Esimerkiksi päiväkodeissa voi olla ryhmiä maahanmuuttajalapsille, mutta ei oman maan vähemmistökieliläisille. Karjalakieliset lapset ansaitsevat oman ryhmänsä, jos heitä on tarpeeksi.

Sosiaalisessa mediassa nimellä Yloinriinon esiintyvä Riina Ylönen puhuu karjalaa lapselleen kaikkialla ja on saanut kuulla jos jonkinlaisia arvauksia kielestään.

– Saamelainen, epäilli kissanulkoiluttaja ja virolainenko, kyseli kiinteistövälittäjä. Moni, jolle olen sanonut puhuvani karjalaa, on myöntänyt, ettei tiedä edes sellaista kieltä olevan olemassa, hän kertoi.

Ari Burtsoff toivoo, ettei karjalan kieli saa jäädä vain koti- tai harrastuskieleksi. Hän muistuttaa, että karjalankieliset ovat eläneet Suomessa yhtä kauan kuin muutkin suomalaiset.

Ihmisoikeusliiton puheenjohtaja **Reetta**

Riina Ylöstä on luultu saamelaiseksi ja virolaiseksi, kun hän on puhunut karjalaa.

Toivanen nosti esiin YK:n yleismaailmallisen ihmisoikeuksienjulistuksen 27. artiklan. Sen mukaan jokaisella on oikeus vapaasti osallistua yhteiskunnan sivistyselämään, nauttia taiteista sekä päästä osalliseksi tieteen edistyksen mukanaan tuomista eduista.

– Ihmisoikeudet eivät ole missään itsestäänselvyys. Karjalankieliset: vaatikaa oikeuksia, se on teidän ihmisoikeutenne, hän sanoi.

Karjalan Sivistysseuran puheenjohtaja **Eeva-Kaisa Linna** arvioi Sarhimaan teoksen olevan paikoin kuin paljastuskirja, koska kirja kertoo mm. seuran alkuvuosien johtohahmojen kannoista kieliasioissa. Hän muistutti karjalankielisistä, jotka pakenivat Suomeen henkensä edestä. Koulu otti sitten tehtäväkseen lasten sivistämisen ja suomalaistamisen.

Arkkipiispa **Leon** johtama Karjalan Kie- len Seura on kantanut suurta vastuuta vaikuttamisesta Suomen viralliseen hallintoon. Eduskunnan ja ministeriöiden käytävät ovat käyneet seuran edustajille tutuiksi

vuosikymmenten varrella. Tuloksiakin on saatu aikaan.

– Näen, että suomalaisessa yhteiskunnassa on tapahtunut muutosta. Kaikissa hallituksissa ja puolueissa on tapahtunut kehitystä. Osassa ei tosin ole tapahtunut minkäänlaista kehitystä. Ymmärrys on saatu leviämään, mutta toimenpiteitä puuttuu vielä, hän summasi.

Arkkipiispan mielestä nyt eletään sel- laista muutoksen hetkeä, jossa valtiovalta voisi jo viimein muuttaa oman ymmärryksensä aktiivisiksi toimenpiteiksi. Hänen mielestään karjalaisten pitää pyytää valtiovalalta sellaisia asioita, jotka ovat mahdollisuuksien rajoissa toteutua, ei siis mahdottomia. Hän tunnustaa, että kampa- pailu karjalan puolesta aloitettiin liian myöhään, mutta kieltäytyy syyttämästä ketään.

– Toivon, että voisimme käyttää yhteistä voimaa. Läntinen yhteiskunta tarjoaa koko ajan haasteen. Muuta se ei tarjoakaan, vaan meidän on itse mentävä hakemaan oikeuksiamme.

AILA-LIISA LAURILA
Teksti ja kuvat

ARVOSTELU

Kielellisten oikeuksien puolesta

Vaietut ja vaiennetut - Karjalankieliset karjalaiset Suomessa

Anneli Sarhima. Tietolipas 256.
Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 2017. ISBN078-952-222-890-1.
KSS hinta 33 euroa.

Anneli Sarhimaan vastikään ilmestyneessä teoksessa *Vaietut ja vaiennetut - Karjalankieliset karjalaiset Suomessa* käsitellään karjalankielisen väestön ja karjalan kielen historiaa ja nykytilannetta. Teos on perusteellinen, tutkimukseen pohjautuva kuvaus melko tuntemattomaksi jääneestä oman maamme kielestä. Samalla se on yhteiskunnallista vastuuta tuntevan tutkijan puheenvuoro kielellisten oikeuksien puolesta. Karjalankieliset ovat nyttemmin Suomen ainoa kotoperäinen väestönosa, jota ei mainita perustuslaissa ja jonka kielellisten oikeuksien edistämistä ja turvaamista ei ole otettu huomioon kielilainsäädännössä. Sarhimaan teos tekee siten näkyväksi sitä, mikä on ollut kätkettyä ja sivuun sysättyä.

Kirja jakautuu teemoiltaan kolmeen osaan: karjalankielisten historiaan, kielen ja kulttuurin nykytilan kuvaukseen Suomessa ja toimenpide-ehdotuksiin kielen aseman parantamiseksi.

Tutkimuksen perusteella se etsii vastauksia kysymyksiin, miksi karjalan kielestä on vaiettu ja miksi sitä on vähätelty ja miten nyky-Suomessa tulisi tukea karjalan kielen puhujia, jotta heidän ei enää tarvitsisi vaieta omalla kielellään.

Professori Anneli Sarhima on perehtynyt monipuolisesti karjalan kielen ja karjalankielisten historiaan Suomessa ja Venäjällä, väitellyt karjalan kielestä Helsingin yliopistossa ja toiminut itäsuomalaisten kielten dosenttina Helsingin yliopistossa vuodesta 2000. Kuvaus karjalan kielen kehityksestä, sen ominaispiirteistä ja sen suhteista lähisukukieliinsä on havainnollisesti laadittu ja tutkimuksen tuoreimman näkemyksen mukainen.

Esille tulee hyvin se, että murteet ja kiellet muodostavat kaikkina aikoina jatkumon, ja murre- ja kielirajat nähdään jatkumon taitekohtina, ei jyrkinä raja-aitoina. Tämä pätee kaikkialla, eikä karjalan kieli ole poikkeus.

Karjalan kielen nykytilan analyysi perustuu vankkaan tutkimukseen. Vuosina 2010–2013 toteutettiin Anneli Sarhimaan johtama kansainvälinen ELDIA-tutkimushanke (*European Language Diversity for All*), jossa ensimmäisen kerran tutkittiin näin laajasti Euroopan suomalais-ugrilaisia vähemmistökieliä.

ELDIAn kyselytutkimus piirtää ennennäkemättömän tarkan kuvan karjalan kielen käytön kehityksestä ja kehityksen syistä ja mekanismeista sodanjälkeisessä Suomessa nykypäiviin asti. Teos sisältää runsaasti havainnollistavia kuvioita siitä, miten karjalan kieli on nyky-Suomessa läsnä elämän eri alueilla. Tämä perusteellinen ja systemaattinen analyysi puoltaa paikkaansa myös karjalan kielen elvyttämisen ja voimaannuttamisen tärkeänä perustana.

Tällä hetkellä Suomen karjalankielisessä yhteisössä kaksi kolmannesta yhteisön jäsenistä osaa karjalaa edelleen, vajaa kolmannes ei puhu sitä lainkaan, mutta lähes kaikki ymmärtävät ainakin jonkin verran. Karjalan kieltä hallitaan siis selvästi enemmän kuin yleensä oletetaan. Tästä huolimatta karjalankielinen yhteisö tarvitsee enemmän tukea.

Kirjassa käsitellään perusteellisesti Suomessa harjoitettua kielipolitiikkaa ja sen vaikutuksia karjalan kielen asemaan ennen ja nyt. Samalla tarjotaan pysäyttävä näkökulma siihen, miten yhteiskunta ja valtio

on jättänyt maamme yhden alkuperäisen kieliryhmän lähes täydellisesti huomiotta.

Tulosten perusteella tekijä esittää toimenpideohjelman ja vaatimuslistan karjalan kielen voimaannuttamiseksi. Vastuu on sekä yhteiskunnan, virallisen kielipolitiikan ja sen toimeenpanijoiden, että karjalankielisen yhteisön. Kirjassa kannustetaan karjalan kielen käyttöön kaikissa mahdollisissa tilanteissa ja korostetaan yksilön vaikutusmahdollisuuksia kielen ylläpitäjänä ja välittäjänä.

Voimaannuttaminen kytetään monipuolisesti kieliryhmän ja sen yhteistoiminnan eri ulottuvuuksiin, muun muassa siihen, miten omakielinen kulttuuri, kuten teatteri ja kirjallisuus, on merkittävä elvyttävä voimavara. Esiin nostetaan erityisesti ortodoksinen uskonto keskeisenä karjalaisuutta ylläpitävänä ja yhdistävänä tekijänä. Kirjassa verrataan karjalan asemaa myös Suomen muiden vähemmistökielten tilanteeseen. Tekijä tuo esiin sen, että vaikka Suomen kielipolitiikka on alkanut karjalan suhteen kehittyä suotuisaan suuntaan, tukitoimet eivät aina käytännössä toteudu tarkoituksenmukaisella tavalla.

Tekijän asenne Suomessa esiin tulleen murrekeskusteluun on sovittelava ja yhteistyöhakuinen, mutta asiantuntijana kuitenkin tiukasti kantaaottava. Kun kannanotto perustuu huolelliseen ja metodisesti kypsään tutkimukseen, se kannattaa kaikkien ottaa vakavasti.

Sarhimaan kirja on vahva ajankohtainen kannanotto ja monipuolisesti taustoittava tutkimus karjalankielisistä Suomessa. Kirja on tärkeä karjalankieliselle yhteisölle, mutta sen soisi kuuluvan jokaisen poliitikon, viranhaltijan, toimittajan, opettajan ja opiskelijan sekä kaikkien vähemmistökielistä kiinnostuneiden lukemistoon. Se opettaa ymmärtämään, mitä syrjinnästä seuraa, ja kannustaa korjaamaan virheitä enemmistön ja vähemmistön yhteisin voimin.

VESA KOIVISTO
PIRKKO NUOLIJÄRVI

Kirjoittajat ovat karjalan kielen ja kulttuurin professori Itä-Suomen yliopistosta ja professori emerita Kotimaisten kielten keskuksesta.

Kieli säilyy Oulun seudun karjalaisilla

Filosofian tohtori Niina Kunnas kertoi Pohjois-Viena-seuran 25-vuotisjuhlassa haastattelujensa kiinnostavista tuloksista

Uhanalainen kieli voi säilyä, mutta se ei tapahdu itsestään omalla painollaan. Filosofian tohtori, dosentti **Niina Kunnas** kertoi Pohjois-Viena-seuran 25-vuotisjuhlan esitelmässään kuusi asiaa, jotka vaaditaan kielen säilymiseen. Hän on tutkinut karjalan puhujia Oulun seudulla, erityisesti Muhoksella.

Ensimmäinen asia on, että kielellä pysyy riittävä määrä puhujia. Puhujien pitää muodostaa oma yhteisönsä, jossa he voivat olla keskenään kanssakäymisissä eri tavoin ja mieluiten jokapäiväisessä arjessa.

Toinen vaatimus on, että kieli ei ole paikoilleen jämähtänyt historiallinen jäännös vaan kehittyä ja muuttua koko ajan yhtä jalkaa muuttuvan ajan mukana.

Kolmas ehto on, että kieltä voidaan käyttää ja käytetään monipuolisesti. Se tarkoittaa sitä, että kieltä puhutaan ja kirjoitetaan ja sillä luodaan mahdollisesti myös sanataidetta tai jonkinlaista kulttuuria.

Neljäs edellytys on, että kielen puhujat osaavat sitä kunnolla niin, että siihen ei sekoiteta muita kieliä vaan hallitaan sen säännöt ja hallitaan kielen tyylit ja vivahteet.

Viides vaatimus on, että kielen puhujat arvostavat ja kunnioittavat kieltään eivätkä sorru väheksymään, välttelemään tai peittelemään osaamistaan.

Kuudentena tulee toisten saman kielen puhujien kunnioittaminen ja arvostaminen, vaikka he eivät puhuisikaan kieltä tismalleen samalla tavalla kuin itse tai oma perhe puhuu.

Nämä kuusi pointtia antoivat paljon ajatteleminen aihetta. Niina Kunnas muistutti, että suomikin oli ennen vanhaan vain rahvaan kieli, jossa oli paljon erilaisia murteita ennen kuin virallinen kirjakieli luotiin. Yhteistyöllä päästiin viimein kompromisseihin ja pystyttiin nostamaan suomi sivustyskieleksi.

Toisena esimerkkinä Kunnas mainit-

see heprean, jonka juutalaiset ovat pystyneet elvyttämään Israelissa. Heprean puhekielinen versio kuihtui käytöstä peräti 1 700 vuodeksi. Kieli on saatu elvytettyä 1900-luvulla, aikana jolloin esimerkiksi englannin paine on ollut kova.

Niina Kunnas kiitteli Oulun seudulla asuvia karjalan puhujia, jotka eivät ole sortuneet eripuraan vaan ovat kyenneet hyvään yhteistyöhön. Kunnas kertoi, että alueella asuu kolmenlaisia karjalan puhujia, joita hän on tutkinut. Ryhmät ovat vienalaistaustaiset, rajakarjalaiset sekä Karjalan tasavallasta edellä mainittuja ryhmiä myöhemmin Oulun seudulle muuttaneet.

Muhoksella on asunut 1940-luvulta lähtien Salmista tulleita siirtolaisia. Pääosa perheistä on lähtöisin Salmin Käsnälän kylästä ja näiden karjalaistaustaisten lukumäärä oli 1 130 henkeä vuonna 2009.

Oulun seudun karjalaiset jakaantuvat kolmeen eri karjalaisseuraan, jotka ovat Oulun Seudun Karjalaiset, Pohjois-Viena-seura ja Oulun seudun livvikerho. Yksittäisten ihmisten karjalan taito on hyvin kirjava. Jotkut puhuvat päivittäin, useimmat esittävät lauluja tai muuta vastaavaa ja jotkut hyödyntävät uutta tekniikkaa ja ovat samaa kieltä puhuviin yhteydessä esimerkiksi Skypen tai Whatsappin kautta.

– Karjalan puhujat ovat kuitenkin olleet varsin näkymätön ryhmä Oulun seudulla. He ovat halunneet sopeutua nopeasti muihin pohjoispohjalaisiin ja häivyttää oman karjalaisuutensa. Vienalaisten parissa oli yleistä pelko palauttamisesta Neuvostoliittoon, Kunnas totesi.

– Monet ovat kokeneet ryssittelyä ja rasismia sekä kolminkertaista toiseutta kielenä ja ortodoksisen uskontonsa vuoksi sekä Suomen ulkopuolelta tai läheltä itärajaa tulleina. Jotkut tuntevat eläneensä kahden kielen rajalla eli eivät tunne omakseen suomea eikä karjalaa.

– Muhoslaisilla karjala on siskojen kie-

li eli tytöt ovat käyttäneet sitä enemmän kuin pojat. Vertauksena voin sanoa, että esimerkiksi Tornionjokilaakson meänkieli on välittynyt enemmän miesten kuin naisten kautta. Miehet ovat käyttäneet sitä esimerkiksi metsästyks- ja kalastusreissuillaan.

Kunnaksen mukaan karjalaa on käytetty joskus salakielenä, hellittelykielenä tai vitsailumielessä. Tämä kaikki kertoo kuitenkin siitä, että puhujilla on tunneside kieleensä. Haastateltavat ovat kertoneet, että karjalan käyttäminen lämmittää mieltä.

Valtaosa haastatelluista kertoi lukevansa karjalankielisiä lehtiä tai kirjoja. Lähes joka kolmas kirjoittaakin sitä, mutta pitää kirjoittamista vaikeana. Noin joka kolmas uskoo, että heidän lapsillaan on vähintään passiivinen karjalan taito. Iäkkäinä Oulujokilaaksoon tulleet eivät koskaan vaihtaneet kieltään, eivät ainakaan paikalliseen murteeseen.

Kunnaksen mukaan karjalan uuspuhujiakin on ilmaantunut, kun esimerkiksi sukuun naidut vävyt ovat halunneet oppia kieltä. Kielenylitysilmiötä on myös havaittu. Se tarkoittaa, että karjalasta on otettu suomeen joitakin yksittäisiä sanoja, kuten vaikkapa priha/briha tai päčči.

Niina Kunnaksen tutkimuksissa on hieman yllättäen käynyt ilmi, että monilla ei ole tietoa siitä faktasta, että karjala on vuodesta 2009 alkaen ollut virallinen ei-alueellinen vähemmistökieli Suomessa ja että sen voi virallisesti vaihtaa äidinkielen väestörekisteriin. Moni luulee yhä, että karjala on suomen murre.

Moni Oulun seudulla asuva karjalainen tai karjalaisuurinen pitää periaatteessa hyvänä, jos lapsille perustetaan kielipesiä tai ryhdytään antamaan kouluopetusta karjalaksi, mutta toisaalta monia arveluttaa, ollaanko näissä asioissa jo auttamattomasi myöhässä.

AILA-LIISA LAURILA
Teksti ja kuvat

Kiestingin Karjalaisen Kulttuuriseuran johtaja Gennadi Kundozerov onnittelee Pohjois-Viena-seuraa. Puheenjohtaja Kerttu Nurmela ottaa onnittelet vastaan ja heidän takanaan kuuntelevat Anja Suvanto, Ville Rohkimainen ja Natalja Borodkina.

Arhippaisten esityksessä olivat Leena Arhippainen, hänen lapsensa Eelis Väänänen, Sisu Väänänen, Liinu Väänänen ja Nita Väänänen sekä isoisä Seppo Arhippainen.

Kulkijaini ta vesseli eli tuatto ja poika Seppo Arhippainen ja Sisu Väänänen ovat esittäneet runollisen miniesityksensä kesän aikana useasti eri tilaisuuksissa.

Filosofian tohtori Niina Kunnas kertoi, että Oulun seudulla karjalaa puhuvat vienalaistaustaiset, rajakarjalaiset ja Karjalan tasavallasta hiljattain saapuneet.

25-vuotis-juhla alkoi rukouspalveluksella

Pohjois-Viena-seura aloitti juhlapäivänsä 2. syyskuuta onnitelutervehdysten vastaanottamisella, minkä jälkeen siirryttiin Oulun ortodoksisesta seurakuntasalista kirkon puolelle. Siellä hiljennettiin rukouspalvelukseen ja muistolitaniaan, jotka suorittivat kirkkoherra **Marko Patronen** ja kanttori **Juhani Matsi**. Muistopöytä täyttyi menneiden sukupolvien muistoksi sytytetyistä tuohuksista.

Maittavan juhlalounaan jälkeen puheenjohtaja **Kerttu Nurmela** kertoi seuran historiasta ja nykypäivästä. Arhippaisen suku oli valmistanut aivan ihastuttavan runollisen miniesityksen, jossa loistivat tuatto **Seppo Arhippainen** ja vesseli **Sisu Väänänen**.

Suvun historiaan pohjautuva esitys *Kulkijaini ta vesseli* nähtiin tänä vuonna viisi kertaa eri tilaisuuksissa Pohjos-Suomessa.

Suvannon kylän tarinoita kertoi **Ville Rohkimainen** ja Sammon taonnan lausui Kalevalasta **Hellevi Pirttisalo**.

Oman musiikkitervehdyksensä toivat Kiestingin, Pääjärven ja Sohjanankosken vieraat, joiden kanssa Pohjois-Viena-seuralla on erittäin kiinteät suhteet.

Kielen säilymisen edellytykset:

1. Riittävä määrä puhujia.
2. Kehittyy ajan mukana.
3. Puhutaan ja kirjoitetaan.
4. Ei sekoiteta muihin kieliin.
5. Arvostetaan ja kunnioitetaan.
6. Puhujia arvostetaan, vaikka virheitä tulisi.

HOMEEN SUVUN ARKISTO

Matti Homeen hautajaiset Maimalammissa vuonna 1927.

Kuoleman vieraillessa kotona

Muistitietoa suojärveläisten elämästä rakkaassa Raja-Karjalassa sekä aikaisempina että viimeisinä vuosikymmeninä.

Kuoleman vierailu järkyttää joksikin aikaa kodin normaalia elämää ja aiheuttaa perheen jäsenille monenlaisia puuhia. Niin oli Suojärveläkin. Siellä oli paljon kuolemaan liittyviä niin uskonnollisia kuin muitakin kansantapoja, joista useat ovat jo jääneet pois käytännöstä säilyen vain vanhojen ihmisten muistoissa, mutta kirkollisia tapoja noudatetaan tietysti uusillakin asuinsijoilla.

Kun jossakin perheessä oli kuolemantautia sairastava henkilö, niin sukulaiset ja ystävät tulivat pitkienkin matkojen päästä broškeinoil eli pyytelemään anteeksi ja hyvästelemään. Sairas myös pyysi puolestaan

anteeksi. Sattui joskus niin, että sairastunut kuoli oikein hartaasti jonkun henkilön tulevan luokseen, ja kun tämä oli käynyt ja asioista oli puhuttu, niin kohta sen jälkeen sairastunut siirtyi ajasta ääsiyteen.

Sairaan voimien heiketessä luettiin hänen vuoteensa vieressä evankeliumeja ja rukouksia. Tällöin paloi obrazan eli ikonin edessä tuohus eli kirkkokynttilä tai lampatka. Lukijoina toimivat joko omaiset tai muualta tulleet henkilöt. Jos sairastunut oli tajuton, niin hänen puolestaan luettiin rukouksia.

Ennen kuolemaa muutettiin sairaan patjaan puhtaat ruisoljet tai pantiin oljet vuoteen pohjalle ja lakana niiden päälle.

Luultiin, että sairaan on helpompi kuolla puhtaiden olkien päällä. Samasta syystä avattiin uunin pellit, savutuvissa räppänä, sekä kesäiseen aikaan myös akkuna ja ovi.

Kuoleman tapahduttua vainaja pestiin. Pesun suoritti joku vanhempi nainen, useimmiten kylästä haettu, joka kävi pesemässä ruumiita. Sen jälkeen vainaja puettiin. Useat olivat jo eläessään varustaneet kuol'insovat. Vainajan ylle pantiin tavalliset vaatteet, jalkaan sukat ja bašmakat eli matalat kengät. Ne olivat yksipohjaiset, pehmeästä nahasta valmistetut ja ommeltu pikeämättömällä virpilangalla. Langan piti olla niin pitkä, ettei sitä tarvinnut ommeltaessa jatkaa. Kenkiä ei voideltu millään

Vanhoja grobuja Tollonjoen hautausmaalla Vienan Karjalassa.

aineella, vaan niiden annettiin olla nahan värisiä. Käytettiin myös virvellä ommeltuja yksipohjaisia varsikenkiä. (Jos joku elossa oleva ihminen käytti voitelemattomia kenkiä, niin sanottiin, että hänellä oli jallassaan kuol'ien kengät.) Kaulaan pantiin risti ja suun päälle suupaikkaani eli valkoinen kangaspala.

Sitten vainaja asetettiin obrazatšuppuh eli ikoninurkkaan joko sille seinävieruspenkille, joka oli samansuuntainen lattialankujen kera – toisen kertojan mukaan sivuseinän penkille, ei päätyseinän – tai erilliselle penkille, joka oli vinottain nurkkaan päin. Pehmikkeeksi pantiin ruukiin olkia ja niiden päälle lakana tai muu

valkoinen vaate, samoin myös peitteeksi eli katapulttinaksi. Jotkut rikkaat ostivat jo eläessään luostarissa käydessään ristillä tai enkelien kuvilla koristetun valkoisen katapulttinan, joka sitten pantiin myös arkuun. Ruumis asetettiin niin, että pää tuli obrazaan päin. Sitten vainaja kuajittiin.

Kuajiminen tapahtui siten, että pieneen liemikauhan malliseen kauhaan pantiin tulista hiiltä, niiden päälle gluadanua eli suitsutuspiikkaa, joka muodosti hyväntuoksuista savua.

Kuajimisen suoritti lähin omainen. Hän kuljetti kuajinkauhaa kolme kertaa vainajan yläpuolella päästä jalkoihin ja takaisin ja sitten kumartui kolme kertaa: pääpuo-

leen, keskikohdalle ja jalkapuoleen. Kuajimiseen liittyi aina rukous niin tässä kuin muulloinkin. Kuajinkauha eli kuadentša oli sepällä teetetty ja sitä säilytettiin obrazan alla olevassa pienessä laatikossa tai hyllyllä. Ellei näitä ollut, niin naulassa tai seinän rakoon pistettyä ikonin läheisyydessä. Obrazan edessä paloi tuohus tai lampatka kolme vuorokautta. Köyhät ostivat kirkosta käytettyjä tuohuksia, kun niitä sai halvemmalla.

Huoneessa oleva peili peitettiin valkoisella kankaalla. Jos talossa oli useita huoneita, niin ruumis oli arvokkaimmas-

sa huoneessa obrazanurkassa vinoittain olevalla penkillä.

Ruumisarkun teko aloitettiin heti. Tavallisesti se annettiin timpermannin eli puusepän tehtäväksi, kaikissa kodeissa kun ei ollut tarvittavia työvälineitä. Arkun pohjalle pantiin pehmikettä, jotta vainajan olisi siinä parempi olla. Pehmikkeenä käytettiin arkun teossa tullutta lastua tai vastanlehtiä. Rikkaat käyttivät pellavaa. Pehmikkeen päälle pantiin valkoinen kangas. Pään ja jalkojen alle pantiin samanlaisella pehmikkeellä täytetty tyyny.

Ennen kuin ruumis pantiin arkkuun, niin arkkua kuajittiin. Sitten rukoussanoja lausuen siirrettiin ruumis arkkuun. Yleensä suoritettiin kaikki tuollaiset toiminnot kunnioittavalla hartaudella ja kohottaen rukoussuokauksia Jumalan puoleen. Arkun kansi pidettiin auki.

Vainaja oli tuvassa tai kamarissa kolme yötä. Niissä isoissa taloissa, joissa oli jääkellari, voitiin pitää jäätä sisältäviä astioita vainajan penkin alla. Joissakin taloissa poltettiin joka päivä katajanvarpoja siinä huoneessa, jossa ruumis oli, kalman hajun poistamiseksi.

Sukulaiset ja naapurit kokoontuivat joka ilta yönistujajih. Useimmat heistä toivat tullessaan leipää ja kalakukkoa, joita toisissa taloissa tarjoiittiin yönistujille, toisissa taas jaettiin hautajaispäivinä köyhille. Yönistujaisissa luettiin Raamattua ja rukouksia sekä laulettiin kirkkolauluja. Hyvin paljon laulettiin rukousta: ”Pyhä Jumala, Pyhä Väkevä, Pyhä Kuolematon armahda meitä.” Jos oli itkuvirren taitaja, niin hän lauloi itkuvirren.

Talonväki tarjosi yönistujille kahvia vesirinkilän kera, köyhemmät tarjosivat teetä. Joissakin varakkaissa taloissa tarjottiin illalla myös ruokaa, jonka vuoksi köyhät tulivat taloon jo aikaisemmin. Vainajaa varten vietiin kahvi- tai teekuppi obrazanurkkaan joko obrazan alla olevalle kolmikulmaiselle hyllylle tai penkille vainajan pääpuoleen. Siinä se sai olla hautajaisiin asti. Myös vainajan muistelupäivänä vietiin kahvi- tai teekuppi obrazanurkkaan. Kun leivottiin kokkosia tai muuta sellaista, vietiin vainajallekin osa. Tällä tavalla osoitettiin rakkautta vainajalle.

Puolenyön jälkeen keitettiin kahvi. Sen juotuaan lähiomainen kuaji vainajan, samoin kuajivat ne yönistujat, jotka sillä tavalla halusivat osoittaa rakkautta vainajalle. Sitten yönistujat lähtivät koteihinsa, mutta jotkut vanhat mummut istuivat aamuun

Santra Remsujevan hautakumpua peittää kaunis grobu Vuokkiniemen hautausmaalla.

asti. Toisen kertojan mukaan vainaja kuajittiin illalla, yöllä ja aamulla. Sen suoritti vain yksi ihminen, lähiomainen. Tavot olivat hiukan erilaisia eri kylissä.

Pappi pyydettiin surutaloon toimittamaan pañihida eli sielunrukoukset. Lähellä kirkonkylää asuvat ja ne, jotka voivat kustantaa papin kyydityksen, pyysivät papin joka päivä, kauempana asuva vain kerran. Köyhät ja kaukana asuvat pyysivät pappia toimittamaan pañihidan kirkossa.

Hautajaisia varten tuotiin surutaloon kaikenlaisia ruokatarpeita tarjoilua varten sitä enemmän, mitä pidetympi vainaja oli. Vähävaraisetkin toivat, jos ei muuta, niin leivän, sillä kukaan ei tahtonut tulla hautajaisiin tyhjin käsin. Tällä tavoin tahdottiin osoittaa rakkautta vainajalle.

Ruumiinsiunaus toimitettiin tavallisesti kotona. Sen aikana pidettiin arkun kansi auki. Vainajan rinnalle asetettiin pieni obraza, jota omaiset suutelivat jättäessään vainajalle hyvästit ruumiinsiunaustilaisuudessa. Obraza jätettiin arkkuun.

Kun arkkua lähdettiin viemään huo-

neesta – sitä kuljettiin jalkapuoli edellä – niin se laskettiin hetkeksi jokaiselle kynnykselle, jonka yli kuljettiin, jotta vainaja saisi jättää hyvästit entisille elinpaikoilleen. Samoin jos matkan varrella oli sukulaisten tai tuttavien taloja, niin niiden kohdalla pysähdyttiin ja lähiomaiset pyysivät taloa kohti kumartaen sen asukkailta vainajan puolesta anteeksi mahdollisia rikkomuksia. Rukoussuoneen kohdalla pysähdyttiin myös, jos sellainen sattui matkan varrella olemaan, ja ristinmerkkejä tehden pyydettiin Jumalalta anteeksi vainajan syntejä.

Arkkua vetävä hevonen kulki saattueessa ensimmäisenä ja sen vempaleeseen oli sidottu käsipaikka eli pyyheliina merkiksi vastaan tulijoille, jotta nämä huomasivat, että kysymyksessä oli hautaussaattue, ja tietäisivät kunnioittavasti väistyä sivuun. Kulkusia tai aisakelloja, joita tavallisesti käytettiin, ei tällöin pidetty. Metsien keskellä olevissa salokylissä ripustettiin vempaleeseen käsipaikan asemasta lehmänkello, joka sitten kesällä pantiin lehmän

AILA-LIISA LAURILA

kaulaan, silloin ei karhu tullut tekemään tuhojaan siinä karjassa. Toisinaan istui puoliso arkun päällä jalkapuolella. Se oli kunnioituksen ja rakkauden osoitus vainajalle. Kesäiseen aikaan istuivat toisin paikoin myös lapset arkulla (viimeistä kertaa äidin tai isän sylissä).

Melkein jokaisessa kylässä oli oma kalmisto. (Joitakin kymmeniä vuosia sitten sattui sellainen tapaus, että vainaja haudattiin toiseen hautausmaahan, kuin mihin hän elossa ollessaan oli lausunut toivovansa. Hautausmaalle mentäessä oli reki, jossa arkku oli, niin painava, että hevonen töin tuskin jaksoi sen vetää.) Kun saavuttiin haudalle, niin hauta kuajittiin ennen kuin arkku laskettiin siihen. Jos pappi oli haudalla, niin hän suitsutti haudan. Sitten joku omainen viskasi vaskirahan haudan pohjalle, sillä tavalla lunastettiin vainajalle hautapaikka. Sen jälkeen arkku laskettiin hautaan, niin että jalat tulivat itään päin. Näin suuntautuivat vainajan kasvot aurin-gonnousua eli valoa kohden.

Kantohihnoiksi eli heitändäpalttinak-

si oli ostettu valkoista palttinakangasta, jonka jotkut halkaisivat pituussuunnassa kahtia. Varakkaat pitivät kankaat kokolevyisinä ja antoivat ne köyhille. Köyhät lasivat arkun hautaan nuorien varassa. Itkijänainen lauloi itkuvirren. Hautaa umpeen luotaessa heitti kukin omainen aluksi vähäisen multaa arkulle.

Kun hauta oli luotu umpeen, niin sen päälle pantiin kalmalauda, kukkia ei käytetty. Eräissä kylissä oli sellainen tapa, että jos vainaja oli isäntä tai emäntä, niin kotoa oli tuotu pussissa kolmenlaista viljaa: ruista, ohraa ja kauraa – vehnää ei vielä silloin viljelty – ja omaiset viskasivat niitä kolme kertaa kolmella sormella haudalle ja sanoivat esimerkiksi: ”Ozan (eli onnen) annan, onnen jätän.” Nuorempi henkilö kertoi, että viskattiin vain ohraa ja viskaamisen suoritti vain yksi vanha ihminen, lähiomainen, miehelle mies, naiselle nainen. Haudalle pantiin tilapäinen risti – esim. ohuista puunrungoista tehty – siksi, kunnes varsinainen risti saatiin valmiiksi. Risti pystytettiin jalkapuoleen, jotta vainaja saisi katsoa pelastuksen välikappaletta.

Jos vainaja asui kaukana syrjäkylässä ja oli köyhä, niin ettei kannattanut kustantaa papin kyytiä, hänet haudattiin ilman ruumiinsiunausta. Sitten kun papille kertyi useita toimituksia siihen kylään, niin hän suoritti silloin ruumiinsiunauksen haudalla. Joskus ruumiinsiunaus toimitettiin haudalla muutenkin. Tällöin arkku oli haudan yli poikittain asetettujen lankkujen päällä. Jos ruumiinsiunaus toimitettiin kirkossa ja tahdottiin suorittaa täydellisesti, niin ensin oli liturgiapalvelus ja sen jälkeen ruumiinsiunaus.

Vanhoina aikoina haudan päälle rakennettiin grobu eli hirsistä tehty pieni maja, jonka yhdessä päätyseinässä oli pieni aukko. Tavallisesti grobu oli vain yhtä vainajaa varten, mutta kotikyläni (Maimalammin) kalmistossa oli myös yksi pitempi grobu, jonka sisällä oli useita hautoja.

Sillä aikaa, kun oltiin hautausmaalla, kotiin jääneet naiset siivosivat huoneet. Tuvassa, jossa ruumis oli ollut, pestiin ikkunat, ovet, penkit ja lattia. Joku vanhempi henkilö poltti – ellei sitä oltu tehty jo aikaisemmin – vähän kauempana talosta, niin ettei savu tullut taloon päin, kuolleen vuodevaatteet, penkillä olleet oljet, kuolinhetkellä päällä olleet vaatteet, ruumiinpesussa käytetyn saippuan ja räsyt sekä arkun teossa syntyneet lastut. Toisen kertojan mukaan vaatteet annettiin köyhille, jos vainaja ei ollut kuollut tarttuvaan tautiin.

Kun huone oli siivottu, pantiin tuvan uunikoukku sille penkille, jossa vainaja oli ollut ja vietiin sitten takaisin omalle paikalleen. Tällä tavalla puhdistettiin penkki vainajan jäljeltä. Lopuksi asetettiin katajanoksia pieneksi kasaksi joko rappujen eteen tai pellin päälle eteisen tai tuvan kynnyksen eteen sisäpuolelle. Kun hautausväki palasi haudalta, niin katajat sytytettiin palamaan ja jokaisen piti harpata sen savun yli. Tällä tavoin puhdistuivat vieraat vainajan taudin tarttumiselta ja kalmanhaulta. Jokaisen hautajaisvieraan piti myös haudalta tultua koskettaa käsillä tuvan uunia, ettei siihen taloon tulisi kohta uusia hautajaisia. Samassa merkityksessä se, joka ensimmäisenä tuli haudalta tupaan, toi ulkoa koivuhalon.

Hautajaisvieraille tarjottiin ensin kahvit ja sen jälkeen ruoka. Ennen ateriala pappi luki ruokarukouksen ja siunasi kädellään pöydällä olevan ruoan. Pappi aloitti ruoan ottamisen. Kun päästiin jälkiruokaan, jona aina oli kiisseli, lauloivat kaikki seisomaan nousten ja obraasaan päin kääntyneinä ja tietysti ristinmerkkejä tehden papin aloittamana: ”Ollos iäti muistettu sinä autuuteen kutsuttu ja aina muistettava sisaremme (veljemme).” Sitten vasta otettiin kiisseliä. Ruoan jälkeen tarjottiin vielä kahvia, jonka juotuaan vieraat lähtivät kotiin.

Rikkaiden hautajaisissa jaettiin köyhille rahaa ja ruokatarpeita, joko surutalossa tai hautausmaalla hautauksen tapahtuttua. Toisinaan haudalla oli jaettavana useita korillisia leipiä ja kalakukkoja. Olin eräissä hautajaisissa kesällä 1918, ja siellä vainajan vanhimmalla pojalla oli kädessään iso nippu seteleitä hänen jakaessaan rahaa köyhille, joita hautajaisiin oli tullut paljon. Jako tapahtui surutalon pihassa aterian päätyttyä.

Hautajaisten jälkeen jaettiin myös vaatteita. Jotkut vainajat olivat jo eläessään lausuneet toivomuksen köyhien avustamisesta. Siihen aikaanhan ei yhteiskunta huolehtinut köyhistä. Oli myös tapana, että vainajan puolesta puettiin joku köyhä ihminen. Hänelle annettiin aivan täydellinen vaatekerta paidasta lähtien takkia ja kenkiä myöten. Miesvainajan puolesta puettiin mies, naisvainajan puolesta nainen. Nämä armeliaisuuden työt, jotka tehtiin vainajan puolesta, koituivat vainajan hyväksi tuonilmazil.

Pappi sai myös rikkaan vainajan puolesta lahjan. Jos haudattavana oli isäntä tai emäntä sellaisesta talosta, jossa oli vä-

hintään kuusi lehmää, niin papille annettiin karjan paras lehmä. Sitä pidettiin kunia-asiana.

Kolmen päivän kuluttua hautajaisista käytiin haudalla. Neljäkymmenen päivän kuluttua kuolemasta järjestettiin kuuzhedälihzed eli kuusiviikkoiset. Uskotaan, että niin kuin Jeesus oli maanpäällä neljäkymmentä päivää, ennen kuin Hänet otettiin taivaaseen, niin ihmisen sielukin viipyy täällä neljäkymmentä päivää, joiden luessa häntä kuljetetaan niissä paikoissa, joissa hän ajassa ollessaan oli elänyt, ja sen jälkeen siirretään hänelle toisessa maailmassa kuuluvaan paikkaan.

Kun pidettiin täydelliset kuusiviikkoiset, niin silloin oli kirkossa edellisenä iltana muistovigilia ja aamulla muistoliturgia sielurukouksineen. Sitten mentiin haudalle, ja jos pappi pyydettiin mukaan, niin hän piti siellä vielä rukoushetken. Haudalta tultiin vainajan kotiin. Siellä vieraille tarjottiin ateria ja sen jälkeen kahvit.

Jos kirkko oli kaukana, niin pyydettiin kesäiseen aikaan pappi haudalle toimittamaan sielurukoukset ja mentiin sitten kotiin, tai käytiin kirkossa toimituttamassa pänihida eikä vieraita kutsuttu. Kaukana asuvat köyhät pysyivät papin lähisunnuntaina muistamaan vainajaa liturgiapalveluksen aikana.

Toisin paikoin oli tapana, että muistoliturgian ajaksi pantiin kirkossa vainajain pöydälle juomalasi, jossa oli riisipuuroa (ryynit irrallaan), johon oli sekoitettu rusinoita. Jotkut veivät tämän lasin haudalle ja söivät osan puurosta siellä, osan kotona, toiset taas söivät kaiken puuron kotona.

Vuoden kuluttua kuolemasta oli ”vuodehizet”. Se muistojuhla järjestettiin samalla tavalla kuin kuusiviikkoisetkin.

Valamossa käydessä jätettiin luostariin vainajain nimiluettelot ja rahaa sekä pyydettiin, että siellä määrätyn ajan muisteltaisiin ko. vainajia liturgiapalveluksissa.

(Kerron tässä, että aina kun mentiin käymään hautausmaalle, niin hautausmaan portilla rist’ittih silmäd eli tehtiin ristimerkki, samoin haudalla ja hautausmaalta lähdeäessä. Ja kun kuljettiin kirkon tai rukoushuoneen ohi, niin pysähdyttiin hetkeksi ristimään silmiä ja rukoilemaan. Tähän opetettiin jo lapsesta lähtien.)

Vainajia ei unohdettu myöhemminkään, vaan heidän haudoillaan eli kalmoil käytiin aika ajoin ja erikoisesti vainajain muistelupäivinä, joita vuodessa on neljä. Silloin edellisenä iltana toimitettiin kirkossa muis-

Vainajan muisteleminen kuuluu ortodoksiperinteeseen. Muistelupöytä on sytyttävä tuohuksen edesmenneille läheisille.

tovigilia ja aamulla muistoliturgia. Kummassakin jumalanpalveluksessa pappi luki omaisten kirkkoon tuomista pöytäkirjoista eli muistelukirjoista vainajain nimet. Kirkosta monet menivät hautausmaalle.

Kun vainajain muistelupäivänä mentiin kalmoil pominoimah eli rukoilemaan vainajan sielun puolesta, niin sinne vietiin piirakoita, kalakukkoja, lettuja tai muuta sellaista. Jos kirkko oli lähellä, niin ruoka vietiin ensin jumalanpalveluksen ajaksi kirkkoon vainajain pöydälle, tai kun ruoan tuoja oli paljon, niin lisäpöydälle. Pappi siunasi ne.

Kauempana asuvat veivät ruoan ensin tšasounaan, joita oli useimmissa kylissä. Siellä he sytyttivät tuohuksen obrazan eteen ja rukoilivat. Jos siellä oli silloin stuarosta eli rukoushuoneen isännöitsijä, niin hän kuaji ruoan. Jos kylässä ei ollut tšasounaa,

niin kalmoille vietävä ruoka asetettiin obrazan eteen, jossa se kuajittiin ja samalla pidettiin lyhyt rukoushetki. Menomatalla otettiin mukaan katajanoksia. Se juontanee alkunsa siitä, että mirhankantajaiset menivät Jeesuksen haudalle hyvänhajuisia yrttejä mukanaan. Katajistahan tulee hyvä tuoksu. Jos katajia ei ollut lähellä, niin otettiin muiden puiden oksia.

Haudalle päästyä asetuttiin haudan oikealle puolelle, ristittiin silmät ja lausuttiin lyhyt rukous. Sitten pyyhittiin katajanvarvuilla kalmalautaa kolme kertaa. Sen jälkeen, pitäen molemmissa käsissä katajanvarpuja ojennettuina, haudan yli pominoitiin siten, että haudan yläpuolella pyöritettiin varpuja pääpuolesta jalkapuoleen ja takaisin kolme kertaa myötäpäivään lausuen samalla rukousta. Sitten kumarrettiin kolme kertaa: pääpuoleen,

Puuristit olivat aikoinaan tavallisia ortodoksihautausmailla. Kuva Kižin saarelta.

keskikohdalle ja jalkapuoleen (Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen). Jos omaisia oli haudalla useampia samaan aikaan, niin jokainen heistä suoritti pominoimisen. Varvut jätettiin sitten haudan viereen ristien puolelle. Tuotu ruoka pantiin ennen pominoimista kalmalaudalle ja pyydettiin vainajaa syömään esimerkiksi seuraavasti: ”Tule syömäh miun ker, tule ukkoseñi (tuotoseñi, muamoseñi tms.) syömäh.”

Toisen kertojan mukaan Jumalaa pyydettiin lähettämään vainaja syömään ruokaa haudalla kävijän kera. Sitten pantiin vähäsen ruokaa kalmalaudalle (lintuset söivät ne), vähäsen otettiin itselle ja suurin osa ruoasta annettiin hautausmaalle tulleille köyhille tai vietiin kotimatalla jollekin köyhälle. Itselle jätetyn osan toiset söivät haudalla, toiset taas pois lähtiessään hautausmaan portin ulkopuolella saattamaan tulleen vainajan kera. Haudalla ne, jotka osasivat ”iänel itkie”, itkivät itkuvirren. Pois lähtiessä ristittiin silmät. Toiset taas kumarsivat hautaan päin kolme kertaa ja sanoivat esimerkiksi: ”Työ jiägiä tänne, myö lähemmö” tai ”Lähemmö nyt täs, lähe kaimuamah” (saattamaan). Uskottiin, että vainajat saattoivat haudalla kävijää portille asti. Sen vuoksi istuttiin portin ulkopuolella hetkinen erojaisiksi, toisen kertojan mukaan sen vuoksi, ettei vainaja lähtisi kauemmas saattamaan. Jos pappi oli hau-

tausmaalla, niin häntä pyydettiin toimitamaan sielunrukouksia haudalla.

(Tietävätkö vainajat, että heidän haudoillaan käydään? Kerron unen, joka panna ajattelemaan asiaa. Vuosikymmeniä sitten muuan sukulaiseni kertoi, että vainaja, jonka haudalla hän ja eräät toiset olivat käyneet, oli unessa tullut hänen luokseen ja sanonut: ”Kiitoksia paljon, kun kävitte haudallani, mutta olisitte voineet laulaa.” Olen kuullut kerrottavan muitakin unia, joissa vainajat ovat ilmestyneet eläville. Lisään vielä, että joitakin vuosia sitten eräs suojärveläinen tunsu sisimmässään, että vainaja, jonka haudalla hän oli käymässä, jollakin lailla tiesi sen.)

Kuolemaan liittyvissä tavoissa oli pieniä eroavaisuuksia eri kylissä, mutta yhteistä kaikille oli se, että kuolema ei katkaissut perhesiteitä lopullisesti, vaan tänne jääneet muistivat poissiirtyneitä rukouksin ja perinnäisin tavoin. Ortodoksisen kirkon opin mukaan on rukoiltava vainajain puolesta. Myös se rakkaus, joka on vaikuttimena useimmissa kansantavoissa, on sellainen voima, joka uskoakseni voi kulkea näkyväistä ja näkymätöntä maailmaa erottavan seinän läpi.

Joensuussa toukokuussa 1967

LYYLI HOME

Kiinnostava teos perinnehistoriasta

Kansakoulunopettajatar **Lyyli Home** (1901–1982) laati eläkevuosinaan 15 tutkielmaa entisen kotiseutunsa rajakarjalaisen Suojärven asukkaiden elämästä. Tähän asti ne ovat olleet monisteina suvun hallussa ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkistossa tutkijoiden käytössä.

Tänä syksynä tutkielmat on julkaistu 552-sivuisena teoksena *Suojärveläisten juhlaa ja arkea. Elämää Raja-Karjalassa 1800-luvulta talvisotaan. Karjalan Heimmo* julkaisee tässä numerossa kirjasta lainatun tekstin, joka koskee kuolemaan ja hautajaisiin liittyviä tapoja. Lupa julkaisuun on saatu kirjan toimittajalta.

Joensuussa asunut Lyyli Home keräsi aineistonsa vuosina 1967–1981. Teoksessa on julkaistu myös kuvaliite. Kirjan voi tilata osoitteesta marko.home(at)maimalampi.fi hintaan 40 euroa + postikulut.

Myös Karjalan Sivistysseuran kauppa myy teosta samaan hintaan.

Kozlovan kalmiz'õ kätkee

Tverinkarjalaisessa Kozlovan kirkonkylässä on ikivanha hautausmaa, kalmiz'õ,

AILA-LIISA LAURILA

Kozlovan hautausmaa on nykyään täynnä hautoja, jotka ovat ahtaasti vieri vieressä ja siksi suunnitteilla on uuden hautausmaan käyttöönotto. Useimmat haudat on aidattu erilaisin rauta-aidoin, ettei hautojen päällä käveltäisi. Vierailijan on puikkelehdittava aitojen välissä.

Muistomerkeinä on rautalankaristejä, korkeita kulmikkaita ylöspäin suippenevia torneja, puuristejä ja nykyaikaisia hautakiviä. Venäläiseen tapaan muistomerkeissä on vainajan kuva. Hautoja somistavat niin elävät kukat kuin muoviset tekokukat. Uutuutena on vihreää muovimattoa estämässä heinittymistä.

Kalmisaa on korjattavana olevan vanhan kirkon lähellä. Aivan vieressä on myös uusi hirsikirkko, jossa oli alueella käydessäni juuri meneillään vainajan siunaus. Suuret tekokukkaseppeleet odottelivat kirkon pihassa.

Venäläiset kesäasukkaat ihmettelivät, kuinka kirkot ja hautausmaa ovat keskellä kylää. Heille selitetään, että ne ovat alkuaan olleet kylän reunalla, mutta asutus on levinnyt niiden ympärille. Kirkon lähelle uusia rakennuksia tehtäessä on löytynyt vainajien luita – kauppiat ja muut rikkaat haudattiin kirkon viereen.

Kozlovan vanha kivi-kirkko rakennettiin vuosina 1803–1873, kirkon juhla, Veden'nu pidetään 4. joulukuuta. Pyhäkõn on suunnitellut italialainen arkkitehti samoilla piirustuksilla, joilla rakennettiin kirkot myös Pietariin ja Moskovaan. Neuvostoai-ka runteli Kozlovan komean kirkon erittäin pahaan kuntoon.

Hautausmaalla on suuri rautalankaristi, jonka ympärillä on aita. Ristin päällä on ajan tummuttama käspaikka mukailtava liina. Ristin koloihin on työnnetty leivän palasia, makeisia ja kukkia. Risti on omistettu Pyhälle Miiikkulalle ja antimet ovat anteeksipyyntöjä sukulaisvainajille. Ristin paikalla on muinoin ollut Miiikkulalle pyhitetty pyhitetty tšasouna tai pieni kirkko.

Miiikkula (Nikola) on erittäin kunnioitettu pyhimys, jolla on kaksi pruasniekkaa: kevätmiiikkula 22.5. (Miiikkulašta l'äht'õw kezä) ja talvimiiikkula 19.12. (Miiikkula on

Nikolai Turičev on käymässä sukunsa haudalla. Hän tervehtii edesmenneitä läheisiään, rukoilee ja jättää pienelle pöydälle leipäpaloja.

roštuon pühäššä). Anteeksipyynnöksi vainajille asetetaan hautausmaalta lähdeäessä portin viereen oikealle puolelle säleaidan tukilaudalle paperipäällysteisiä konveh-teja.

Eräällä toisella hautausmaalla konveh-teja oli portin kummallakin puolella, sisälle mennessä ne pantiin oikealle puolelle ja lähdeäessä jälleen oikealle.

Ihmisen kuoltua hänet pestään, naisen pesee nainen ja naisen mies. Vainajalle puetaan päälle uudet vaatteet ja kengät jalkaan. Pesuvesi kaadetaan ikoninurkan kohdalle ulos. Ennen arkku, grobu, tehtiin kylässä, mutta nyt ostetaan.

”Piän alla grobuh pannah vaštua, kalmah grobun laškietah käzipaikoilla. Kylässä pokoin'iekkua piet'äh koissa kolme üö'dä.”

Sukulaisia ja kyläläisiä käy koko ajan jättämässä hyvästejä. Heille tarjotaan ruokaa. Äänellä itketään, ”kaksi ildua luvetlah pokoin'iekan luona”.

Ennen aikaan vainaja vietiin kalmismaalle hevosella, nykyään autolla. Omaiset eivät kannata arkkua. Välillä kului vuosikymmeniä niin, ettei vainajia siunattu kirkossa, eikä haudalla aina ollut pappiakaan.

MARJUKKA PATRAKKA

Portin viereen aidalle on jätetty makeisia anteeksipyynnöksi vainajille.

Hauta luodaan umpeen ja asetetaan keppi tai risti, johon tekokukkaseppeleet kiinnitetään. Haudalla juodaan muistomalja ja syödään piirakkaa tai leipää. Kutja ei kuulu Kozlovan alueen muistajaisruokiin. Puuromainen **kutja** tehdään esimerkiksi riisistä, sokerista ja rusinoista. Miesvainajille jätetään pikariin viinaa ja muutama savuke.

”Pominkoina stolalla pannah kiis'el'ie, enne oli kagan'e kiis'el'i.” Vielä 1990-luvulla oli muistajaisissa tarjolla valkoista

vuosisatojen muiston

joka oli käytössä jo karjalaisten muuttaessa alueelle 1600-luvulla

AILA-LIISA LAURILA

Kozlovan uusi pieni hirsikirkko sijaitsee aivan lähellä kalmismaata, vanha suuri kivi-kirkko on vähän etäämmällä, keskellä kylää.

kiisseliä. Nyt nautitaan puoli lasillista karjalokiisseliä, joka voidaan valmistaa myös kaupasta saatavasta jauheesta. Vainajalle pannaan ruokia kodin ikoninurkkaan.

Tärkeä ruoka on musta rokka, nuat'p'irokka. Se keitetään keräkaalin uloimmista tummista lehdistä, jotka on silputtu ja hapatettu. Joukkoon muhennetaan keitettyä perunaa. Tarjolla on myös kala- ja liharuokia sekä salaatteja, joista punajuursalaatti, vinigretti, tuli käyttöön

ensimmäisenä. Lopuksi juodaan teetä.

”Kät'kehuöh pominkoissa ol'i äijän rahvasta, a toizella kerralla jo vähempi.” Hautajaisissa on enemmän saattoväkeä kuin 40 päivän muistajaisissa. Vesjegonskin alueella 40 päivän muistajaisia sanotaan piuruiksi.

Yleisiä muistajaispäiviä ovat ruad'incat, pääsiäisen jälkeisen toisen viikon tiistai ja kevään suuri juhla helluntai. Syksyllä marraskuun alussa on 'muistosuovatta, muistolauantai. Pääsiäisen jälkeen kalmoille

viedään värjättyjä munia ja helluntaina koivunoksia. Haudan päälle murustellaan yleensä leipää, jota linnut käyvät nokkimassa. Niiden mukana lentää ajatus rakaisiin vainajiin.

Itkuvirsikulttuuri ei ole vielä täysin hävinnyt. **Helmi** ja **Pertti Virtarannan** kirjassa *Kauas läksit karjalainen* (1986) on julkaistu itkuvirsi, jossa kysytään: ” Oo, kuiskaa minulle rakas isäni, oloko sinulla sangen suuret tuskat, oo ja kovin ankarat kivut, kun rakkaat esivanhemmat jo sinun tuskaisesta sydäimestäsi erottelivat sinun kirkasta henkeäsi.”

Nuo säkeet nousivat mieleen, kun **Maria Filippova**, 70, Gornjan kylässä kertoi äitinsä tokaisseen hänelle juuri ennen kuolemaansa: ”Elä košše miun šurmah.” Lähtevä näki ilmeisesti suvun vainajien jo tulleen häntä noutamaan. Maria Petrovna luetteli neljä vuotta sitten poikansa muistajaisissa ”mitä ikävä mieleen toi”. Hän kertoi tätinsä olleen hyvä itkijä, jolle sukulainen oli opettanut, mitä hyvässä itkussa pitää luvetella.

Šalon kylässä Joršin Valja, 60 eli Valentina Koroljova itki kaksi vuotta sitten yllättäen kuolleelle miehelleen: ”Kellä šie miwn jät'it? Uijit šie miwšta, jät'it milma gor'uimah lapšiinke. Lapšet šuuret, a vsorovno gor'uimah ruvetah, i mie rubiin gor'uiah, jogo päiviä šilma rubiin muistelumah. Mikši šie näin kiirähiit uid'ie miwšta? Eläz'imä myö toine toizenke, ihaštuz'ima, kaccoz'ima toine toista, armaštaz'ima toine toista. Oläitgo vaun šie miwn päit' hyvä, lapšiin päit' vesma hyvä. Šuaciitmeidä, äbäžoitciit meidä, žual'ivoiciit milma, ni yhtä šanas'ta, pahua šanua et miwla šanan...”

Kirjassa *Tverin karjalaisten entistä elämää*, 1961, Pertti Virtaranta kirjoittaa: ”Muistelemisen tarkoitus on helpottaa vainajan pääsyä taivaaseen. Siksi ruukoillaan, sitä varten kutsutaan pappi siunaukset lukemaan. Pidetään muistajaisia, jotta vainajalla olisi parempi olla 'tuolla ilmalla'. Muistajaisien avulla vainaja 'lunastetaan' taivaaseen, kuten rahvaalle oli ennen opetettu.

MARJUKKA PATRAKKA

Ortodoksisen kirkollishallituksen keskustalo Sortavalassa sijaitsi Valamokatu 30:ssä.

Suomen ortodoksinen kirkko haki tietään muutoskuohuissa

AILA-LIISA LAURILA

Venäjän vuoden 1917 vallankumoukset heikensivät ortodoksisen kirkon asemaa. Muutos ei aiheuttanut Suomessa ortodoksien uskonvainoa kuten Venäjällä, mutta oman tien löytäminen vaati työtä.

Suomessa toimiva venäläinen papisto ja venäläiset laitokset, kuten koulut, joutuivat painostuksen kohteiksi sata vuotta sitten. Papistoa erotettiin ja kouluja lakkautettiin. Samoihin aikoihin Suomen senaatti päätti järjestellä ja tarkistaa asioita erityisten komiteoiden avulla.

Laatokan Valamossa heinäkuussa 1917 pidetty hiippakuntakokous esitti toivomuksenaan, että Suomelle tulisi hankkia autonomisen kirkkokunnan asema Venäjän kirkon osana. Suomen ortodoksisen hiippakunnan johtoon tuli valituksi venäläis-suuntausta edustava entinen apulaispiispa **Serafim** tammikuussa 1918.

Suomessa käyty kansalaissota esti kirkollisten kysymysten perusteellisen tarkastelun ja ratkaisemisen. Ortodoksien kirkollisia oloja järjestävä komitea työ-

kenteli syksyn 1918 kuluessa tiiviisti, ja senaatti vahvisti kirkkokunnan perusasetuksen 26.11.1918.

Asetuksessa hengellinen konsistori korvattiin ortodoksisella kirkollishallituksella ja ortodoksiselle kirkkokunnalle säädettiin samalla vuosittainen valtioneapu. Samoin annettiin asetus kirkolliskokouksista, joista ensimmäistä alettiin valmistella.

Kesäkuussa 1919 Viipurissa pidetyn ylimääräisen kirkolliskokouksen tärkeimmät asiat olivat Suomen ortodoksisen kirkon kanonisen aseman selvittely sekä apulaispiispan valitseminen. Autokefalia eli täydellinen riippumattomuus sai laajan kannatuksen, mutta Suomen ortodoksisen väestöryhmän pienuus oli sen toteutumisen esteenä. Venäjän kirkolta anottiin autonomiaa, jonka patriarkka **Tiihon** vahvisti

Sortavalassa muutama vuosi sitten otettu valokuva kertoo, millaiselta Ortodoksisen kirkollishallituksen keskustalon portti näyttää nykyään.

11. helmikuuta 1921. Samalla piispa Serafim sai Suomen ortodoksisen hiippakunnan arkkipiispan arvon. Apulaispiispaksi Viipurin kirkolliskokouksessa kesällä 1919 valittu tuomiorovasti **Mikael Kasanski** kuoli kesällä 1921, eikä häntä ehditty vihkiä piispaksi. Ongelmaksi nousi nyt ns. ajanlaskukiistan ratkaiseminen Suomen ortodoksien keskuudessa.

Maaliskuussa 1921 Sortavalassa ylimääräisen kirkolliskokouksen enemmistö päätti, että kaikissa Suomen ortodoksisissa seurakunnissa siirrytään uuteen ajanlaskuun, ja päätös tuli voimaan vuonna 1921 loppuun mennessä. Arkkipiispa Serafim asetui vanhan ajanlaskun kannalle.

Kun kesällä 1922 Sortavalassa pidetty ensimmäinen varsinainen kirkolliskokous kannatti uutta ajanlaskua, kärjistyivät arkkipiispa Serafimin ja suomenkielisten ortodoksipäätäjien välit.

Kirkolliskokous valitsi apulaispiispaksi virolaissyntyisen pastori **Herman Aavin**, jota Serafimin johtama venäläismielisten ryhmittymä ankarasti vastusti. Serafimin ja suomenkielisten ortodoksien välit olivat katkeamispisteessä. Katseet käännettiin Konstantinopoliin, mistä toivottiin pikaisista ratkaisua skismaan. Suomen ortodoksit haluttiin kokonaan irrottaa Venäjän alaisuudesta hankkimalla Konstantinopolin patriarkalta Suomen kirkkokunnalle autokefaalisen kirkon status.

Konstantinopolissa heinäkuussa 1923 käytyjen keskustelujen tuloksena Suomen ortodoksinen kirkko sai autonomisen kirkon aseman. Konstantinopolin delegaatioon kuuluivat ministeri **Emil Nestor Setälä**, rovasti **Sergei Solntsev** ja juuri rovasti Herman Aav.

Suomen kirkko sai autonomisen kirkon aseman 6. heinäkuuta 1923 Konstantinopolissa. Seuraavaksi Herman Aav sai nimityksen Karjalan piispan nimellä kirkkokunnan apulaispiispaksi ja hänet vihittiin virkaansa 8. heinäkuuta 1923. Suomen ortodoksinen kirkkokunta alkoi toimia Konstantinopolin patriarkan alaisena kirkkona.

Sortavalassa marraskuussa 1923 pidetty ylimääräinen kirkolliskokous perusti entisten piispan ja apulaispiispan virkojen tilalle Viipurin ja koko Suomen arkkipiispan sekä Karjalan piispan virat. Piispa Herman määrättiin ensin Karjalan piispaksi ja vuonna 1924 alusta alkaen lakkautuspalkalle siirretyn Serafimin jälkeen vt. arkkipiispaksi. Vuonna 1925 lakisääteisessä kirkolliskokouksessa Herman valittiin arkkipiispan virkaan.

Kirkkokunnan hallinnon keskus ja keskustalo siirrettiin samalla Sortavalan kaupunkiin. Kirkkokuntaa koskeva uusi asetus julkaistiin 14. tammikuuta 1925. Kirkolliskokous päätti nyt pyytää Konstantinopolin edustajaa Suomeen tutustumaan kirkkokunnan elämään ja ajankohtaisiin ongelmiin ja auttamaan niiden ratkaisemisessa. Konstantinopolin patriarkan edustajana vieraili Suomessa Tyatiran metropoliitta **Germanos** syyskuun ja lokakuun 1925 aikana, ja kävi Suomen ortodoksisen kirkon monissa kohteissa.

Oman ortodoksisen pappiskoulutuksen tehostaminen käynnistyi ja vuoden 1924 aikana pappiskurssit olivat neljän vuoden mittaisia. Vuoden 1926 aikana Sortavalan pappiseminaarin järjestämä koulutus muuttui kuuden vuoden pituiseksi.

Ortodoksinen kanttorikoulutus käynnistyi kesällä 1932 ja ensimmäinen pitempi neljän kuukauden koulutusjakso Sortavalassa alkoi vuonna 1938. Ensimmäiset ortodoksiset laulujuhlat pidettiin Valamon luostarissa 1929. Sortavalaa alettiin suunnitella kirkkokunnan keskustalona, ja sen rakentamisesta päätettiin vuonna 1930. Uusi kirkkokunnan keskustalo valmistui Sortavalan keskustaan vuonna 1931 lopulla.

Kokonaisuus käsitti virastotiloja, asuntoja sekä liikehuoneistoja, mm. Pyhän Sergein ja Hermanin veljeskunnan kirjakaupan tilat. Nuoren kirkkokunnan tärkeimmät yhteydet syntyivät Baltian maiden ortodoksiin kirkkoihin, Eestin ja Latvian ortodoksien kanssa. Arkkipiispa Hermanin jälkeen kirkon johtoon tuli arkkipiispa **Paa- vali** (1960–1987), jota seurasi arkkipiispa **Johannes** (1987–2001). Nykyisen arkkipiispa **Leon** virkakausi alkoi vuonna 2001.

Suomi oli menettänyt talvisodan seurauksena sen osan Karjalaa, missä suurin osa ortodokseista asusti. Kirkkokunnan keskushallinto päättyi sotien jälkeen Kuopioon. Viipurin hiippakunnan piispanistuini siirtyi Helsinkiin, minne se jäikin pysyvästi. Pappiseminaari sai aluksi uuden sijoituspaikan Helsingistä, mutta siirrettiin syksyllä 1961 Kuopioon. Nykyisin se toimii Joensuussa.

Vuoden 1969 alussa valmistui ortodoksiselle kirkkokunnalle Kuopioon uusi keskustalo. Siinä on tilat arkkipiispaa, kirkollishallitusta ja ortodoksista kirkkomuseota varten. Viime vuoden alussa ortodoksisen kirkkoon kuului 60 877 jäsentä. Vuodesta 1998 alkaen kirkkoon on jatkuvasti liittynyt uusia jäseniä ja jäsenistö on kansainvälistynyt.

UNTO MARTIKAINEN

UUTISET

Putin nimitti edustajansa sugri-yhteisöön

Venäjän presidentti **Vladimir Putin** on nimittänyt oman edustajansa suomalais-ugrilaisten kansojen maailmankongressiin, joka järjestetään neljän vuoden välein. Asiasta kertoi jutussaan STT:n toimittaja **Ilona Vihonen**, joka oli haastatellut muun muassa YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien asiantuntijana toimivaa **Aleksei Tsykarevia**.

Tehtävän sai **Nikolai Merkuškin**, joka on mokšan kieltä puhuva mordvalainen. Putin oli juuri vähän aiemmin erottanut hänet Samaran alueen kuvernöörin tehtävästä.

Kriittiset arviot pelkäävät presidentin pyrkivän rajoittamaan sitä, kuka Venäjän suomensukuisia kansoja saa edustaa kansainvälisessä yhteistyössä. Kongressi edistää vähemmistö- ja alkuperäiskansojen oikeuksia sekä yhteistyötä kieli- ja kulttuurikysymyksissä. Osallistujat kootaan Suomesta, Virosta, Unkarista ja Venäjältä. Viimeksi kongressi oli Lahdessa vuosi sitten.

Esiin nousi venäläinen näkemys, jonka mukaan Suomi, Viro ja Unkari pyrkisivät vaikuttamaan sukulaiskansoihin Venäjällä ja lietsomaan separatismia. Merkuškin on sanonut, etteivät kaikki suomalais-ugrilaiset maat ole Venäjän puolella. Tsykarev kertoo jutussa, että ensisijaisesti tarkoitus oli päästä eroon Merkuškinista Samaran kuvernöörinä, ja erottaminen on nähty osaksi laajempaa kuvernöörien kierrätystä presidentinvaalien alla.

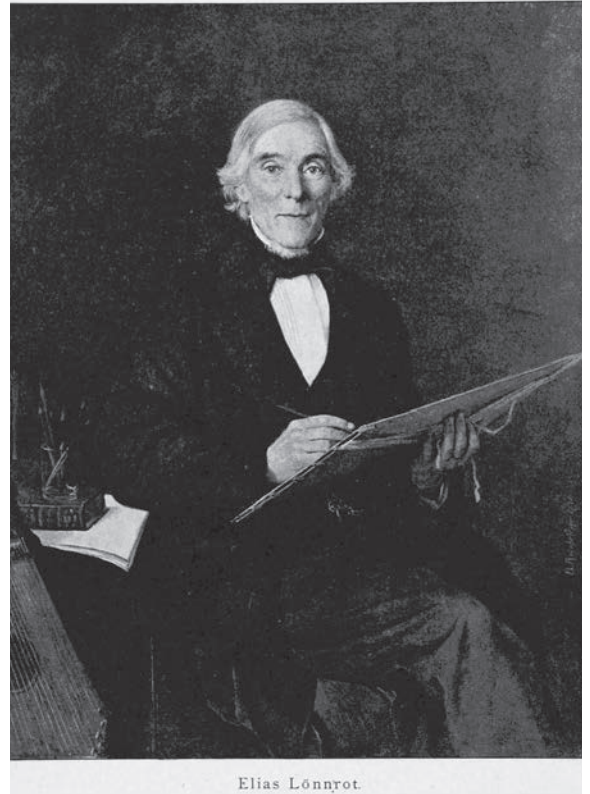
Mordvan tasavallan johtajana Merkuškin isännöi suomalais-ugrilaisten kansojen kokouksia. Hänen aikanaan mokšan ja ersän kielet virallistettiin ja Mordva sai suomalais-ugrilaisen kulttuurikeskuksen.

– Merkuškin nautti kansansuosiota. Hänestä puhuttiin tehokkaana johtajana, koska hänen onnistui rakentaa hyvät suhteet Moskovaan. Toisaalta hän oli hyvin autoritääriinen johtaja.

OSA 1/2

Elias Lönnrot Kainuun lääkäriä

Elias Lönnrotin itsenäinen lääkärinura alkoi tyrmävästi hänen saapuessaan Oulusta Kajaaniin tammikuussa 1833. Edellisenä vuonna lääkäriksi valmistunut 31-vuotias nuori mies saapui keskelle nälänhätää ja kulkutauteja.

Elias Lönnrot.

Edeltävänä syksynä – pian kolmannen runonkeräysmatkan jälkeen – lääkintöhallitus oli määrännyt Lönnrotin Oulun piirilääkäriin apulaiseksi. Kajaanin piirilääkäriin Samuel Roosin siirryttyä muualle nuori Lönnrot lähetettiin hoitamaan hänen tehtäviään.

Lönnrot toimi aluksi piirilääkäriin sijaisena. Saman vuoden kesällä hänet nimitettiin ainoana hakijana ”Kajaanin ja linnan piirilääkäriksi”. ”Linna” ei tarkoittanut Kajaanin linnaa vaan vankilaa, vaatimatonta puurakennusta, jonka vankien sairauksien hoito kuului piirilääkäriin tehtäviin.

Kulkutautien torjuntaa

Lönnrotin saapuessa Kajaaniin kulkutaudit olivat jo ehtineet levitä kaikkialle. Runsasta viikkoa myöhemmin piirilääkäri raportoi lääkintöhallitukselle, että neljänsadan asukkaan Kajaanissa on vain kolme taloa, jossa ei ollut tauteihin sairastuneita.

”Kurjuutta ei voi kuvata, se on nähtävä. Sotkamossa joka kuudes tai 7. henkilö koko pitäjän väestä oli kuollut... Täällä minun on yksin hoidettava useita satoja ellei tuhansia sairaita, jotka ovat hajallaan kolmattakymmentä penikulman laajuksella alalla...”

Helmikuun alussa piirilääkäri oli muutama päivän matkalla piirin läntiseen kolkkaan Säresniemelle. Siellä hän kirjoitti päiväkirjaansa:

*Voipa suurta surkeutta
Kamalinta kauhistusta
Tauin nälän tapoja
Missä kaikki kaatununna
Laskettuna lattialle
Ettei yhtään talossa
Joka hoitais huonompia
Kaatuneita kaihtelisi*

Suurinta tuhoa aiheuttivat kaksi suolistoon liittyvää kulkutautia. Toinen oli ”ulkotauti” eli punatauti, shigella-nimisen bakteerin aiheuttama raju verinen ripuli. Toinen oli ”nervitauti” (nervfeber) eli lavantauti, jonka pääoireena on useita viikkoja kestäviä rajuja kuumejaksoja. Lönnrot arvioi molempien tautien syyksi erittäin huonon ja riittämättömän ravinnon. Siinä hän oli osittain oikeassa, sillä bakteerit iskivät helpommin nälän heikentämään elimistöön.

Lönnrot teki voitavansa, mikä siihen aikaan ei ollut paljoa. Hän matkusti ympäri piiriään ja perusti muutaman sairas-

huoneen, joissa heikoimpia sairaita hoidettiin.

Alueen pappeja hän värväsi kertomaan saarnan jälkeen kirkkokansalle, etteivät lämmittäisi asuntojaan liian kuumiksi, etenkin jos huoneissa on sairaita.

Kaiken kukkuraksi kuukausi Kajaaniin tulonsa jälkeen Lönnrot itse sairastui lavantautiin. Sairauteen kuoli siihen aikaan neljäsosa potilaista. Kun kirjeitä ja piirilääkäriin raportteja ei enää saapunut Helsinkiin, arveltiin Lönnrotin menehtyneen. Lääkintöhallitus ehti lähettää hänen tilalleen sijaisen, joka kuitenkin tapasi sairaudesta toipuvan piirilääkäriin.

Huhtikuussa Lönnrot saattoi ryhtyä jälleen taistelemaan kulkutauteja vastaan. Onneksi keväällä ja kesällä tilanne nopeasti rauhoittui.

Piirilääkäri Lönnrot

Piirilääkärilaitos oli perustettu jo Ruotsin vallan aikana. Vuosisadan alkupuolella Suomessa oli kuusi piirilääkäriä. Kajaanin piirin alue vastasi suunnilleen nykyistä Kainuuta.

Alueen laidalta toiselle oli enimmillään 200 kilometriä, asukkaita oli 22 000.

Piirilääkärit olivat valtion palkkaamia

virkalääkäreitä, joiden tehtävänä oli huolehtia alueen terveydenhoidosta. Tehtävistä tärkein oli kulkutautien torjunta ja väestön terveydentilan seuraaminen. Piirilääkärien velvollisuus oli raportoida lääkintöhallitukselle Helsinkiin aina, kun jotain erityistä sattui.

Tehtäviin kuuluivat myös ruumiinavaukset, joita piirilääkäri joutui tekemään epäselvissä kuolemantapauksissa. Niitä oli muutama vuosittain. Piirilääkäriin arkiston mukaan tapaukset olivat tavallisesti hukuttautuneita piikatyttöjä.

Lönnrot kanto alusta lähtien huolta piirinsä yleisistä terveysoloista. Jo ensimmäisessä vuosiraportissa lääkintöhallitukselle – katovuoden nälänhädän jälkeen – hän toi esille alueensa puutteita: yleisistä lääkintätiloista oli puute, terveysvalvonta oli välinpitämätöntä, pitäisi enemmän edistää rahvaan siisteyttä ja puhtautta.

Huomattava puute oli, ettei koko piirissä ollut kätilöä. Lönnrot ehdotti jopa, että kehruuhuoneisiin tuomittuja irtolaisnaisia ryhdyttäisiin kouluttamaan kätilön tehtäviin.

Myöhemmin hän kirjoitti, ”että jokainen pitäjäis hankkisi itselleen koulunkäyneen ymmärtävän lastenmuorin eli kätilöimen, joka voisi ei ainoastaan synnyttäjille apuna olla, vaan sitte jälkeenpäinki antaa heille hyviä neuvoja pienten lasten hoidossa”. Lönnrotin ajatuksissa oli jo nykyinen neuvolatoiminta idullaan.

Piirilääkäriin ponnistelut vaikuttivat hitaasti, sillä vasta 1850 Kajaaniin saatiin kätilö.

Isorokon torjuntaa

Isorokko levisi säännöllisesti vajaan kymmenen vuoden välein Suomeen. Jokainen epidemia tappoi tuhansia ihmisiä. 1800-luvun alussa neljäsosa kuolemista johtui isorokosta.

Muiden kulkutautien torjumiseksi ei lääketieteellä ollut tarjolla juuri mitään, mutta isorokko oli loistava poikkeus. 1800-luvun alusta lähtien isorokon tarttuminen oli ollut mahdollista estää rokotteella. Piirilääkäriin tärkeimpiä tehtäviä oli huolehtia alueensa isorokkotustusten toteutumisesta.

Kajaaniin piirissä oli kolme rokottajaa – tavallisesti lukkareita – jotka olivat saaneet koulutuksen rokonistutukseen. He kiersivät vuosittain aluettaan rokottamassa pikkulapsia. Tehtävä ei niissä oloissa ollut lainkaan yksinkertainen.

Rokkoainetta asetettiin pisara olka-

varren iholle. Sen läpi rokottaja pisteli pienellä teräväkärkisellä rokotusveitsellä kevyesti ihoon. Pikkureikien kautta rokoainetta pääsi ihon sisään. Tulos piti käydä tarkastamassa viikkoa myöhemmin. Rokotus oli onnistunut, jos iholle oli ilmaantunut rokkorakkuloita.

Rahvaalla oli suuria ennakkoluuloja rokotusta kohtaan. Ihmiset olivat haluttomia toimimaan Jumalan säätämää maailmanjärjestystä vastaan. Kylissä läheskään kaikki ihmiset eivät tuoneet lapsiaan sovittuun paikkaan saamaan rokotusta. Lönnrot tuskaili myös pappien rokottajiin kohdistuneiden ennakkoluulojen kanssa.

Lönnrotin aikana Kajaaniin piirin isorokkokuolleisuus väheni, mutta rokotusuoja jäi niin vajaaksi, että epidemioita saapui edelleen Kainuuseen.

Vielä 1881, Lönnrotin vieraillessa viimeisen kerran Kajaaniin, piirin alueella kuoli 265 ihmistä isorokkoon.

Rokotuksia naapurikubernementissa

Suomen rajan itäpuolella Karjalassa ei Kainuun korkeudella ollut piirilääkäreitä eikä muitakaan lääkäreitä. Niinpä siellä ei järjestetty rokotuksiakaan.

Kainuuseen isorokko levisi aina Vietnan Karjalasta saapuvien kulkukauppiaiden mukana. Lönnrotilla heräsi idea suojata piiriään epidemialta rokottamalla myös rajantakaisia karjalaisia. Näin syntyi suojavyöhyke estämään epidemian leviämistä. Hankkeessa oli mukana Repolan pappi **Onuhrie**.

Huhtikuussa 1935, pian sen jälkeen, kun oli kirjoittanut esipuheen Kalevalaan, Lönnrot lähti kohti Repolaa. Lumen runsauden ja huonon kelin vuoksi rekikytyi ei onnistunut, joten hän liikkui seitsemän peninkulman taipaleen suksilla.

Lönnrot liikkui paikan päällä opetettujen rokottajien kanssa kolmessa rajantakaisessa kylässä. Tarkoitus oli, että nämä ”omat rokottajat” myöhemmin jatkaisivat työtä, kunhan saavat tarvittavaa ainetta. Mitään tietoa rokotusten myöhemmästä toteutumisesta ei ole.

Repolassa Lönnrot viipyi kuukauden ajan. Mukanaan hänellä oli viisikymmentä arkkiä paperia runomuistiinpanoja varten. Joskus piirilääkäriin onnistui yhdistää työ ja harrastus.

PERTTI MUSTAJOKI

Kirjoittaja on sisätautien erikoislääkäri, professori, painonhallinnan asiantuntija ja kirjailija.

UUTISET

Parfentsikov aloitti Karjalan johtajana

Alkuvuodesta asti virkaa tekevänä Karjalan tasavallan päämiehenä toiminut **Artur Parfentsikov** valittiin odotetusti Karjalan tasavallan päämieheksi syyskuussa pidetyissä aluevaaleissa. Hän kuuluu Yhtenäisen Venäjä -puolueeseen ja sai ylivoimaiset 61,34 prosenttia äänistä.

Seuraavaksi eniten ääniä saivat Oikeudenmukainen Venäjä -puolueen ehdokas **Irina Peteljajeva**, 18,05 prosenttia, Venäjän federaation kommunistisen puolueen **Jevgeni Uljanov**, 12,13 prosenttia, ja Liberaalis-demokraattisen puolueen **Jevgeni Besednyi**, 5,68 prosenttia.

Elokuun lopussa Kasvupuolueen ehdokas **Jelena Gnjotova**, Rodina-puolueen ehdokas **Nikolai Tarakanov** ja Venäjän patriootit -puolueen ehdokas **Olga Iljukova** vetäytyivät ehdokkuudesta.

Äänestysprosentti jäi pelätyn alhaiseksi. Vain 28,78 prosenttia äänioikeutetuista kävi äänestämässä Karjalan tasavallassa. Lisäksi 4 371 vaalilippua todettiin mitättömiksi. Edellisen kerran tasavallan päämies valittiin suorassa kansanvaalissa 15 vuotta sitten vuonna 2002.

Venäjällä järjestettiin aluevaalit 82 alueella kaikkiaan 85 hallintoalueesta. Johtajat eli kuvernöörit valittiin 16 alueella. Kaikki vaalivoittajat edustavat valtapuolue Yhtenäistä Venäjää.

Karjalan tasavallan vaalien voittaja Artur Parfentsikov on aiemmin työskennellyt yhdeksän vuotta Venäjän voutihallinnon eli haaste- ja ulosottomiesten päällikkönä. Tasavallan uuden päämiehen virkaanastujaiset pidettiin remontoidussa Kansalliskirjastossa 25. syyskuuta.

Parfentsikov lupaa tarttua toimiin Karjalan olojen kehittämiseksi ja elintason parantamiseksi. Ensitöikseen hän perusti Turismiviraston, jolle tehtävät siirtyivät kulttuuriministeriöstä.

Jälkipolvi hioo Lauri Kuntijärven elämäkertaa

Yhessä ylettih on harvinaislaatuinen vienankielinen romaani, jossa Lauri Kuntijärvi kertoo levottomista 1920-luvun alun vuosista Vienan Karjalassa. Kirjoittaja pakeni Suomeen vuonna 1922.

Nyt Lauri Kuntijärven elämäntarinasta on syntymässä kirja, jota Kaarina ja David Worsley työstävät.

”Tero irtautu vanhuksista. Hiän kaçahti ympärillä, otti repun, työnnähti sen olkapäällä, astu ovensuh, kiänty pirtillä päin, risi silmäh, kiänty, puristi skiäkästä ta paino pirtinoven umpeh. Pihalla hiän otti sukset. Tiälä niisi sitovie muistoja... Hiän näki vajosilla vanhukset, ponnisti siitä pirtinočan kyličči, poikki viemäriöjan, Rinnepellolla. Sukset lujittih lasipintaista kevähankie. Vasemella puolen oli lumi rikkautun, siinä välähti vielä rusappua. Tero tunti pisoksen syväimessä. Hänen täyty piettyö...”

Tällä tavalla Lauri Kuntijärvi kertoo romaaninsa lopussa päähenkilön lähdöstä hiihtäen kohti Suomea. Ehkä kirjoittaja itsekin lähti samoin miettein vuonna 1922 päin tuntematonta tulevaisuutta. Suomessa tästä Vienan pakolaisesta tuli jo 19-vuotiaana kirjoittaja, vaikka hän ei osannut tullessaan noin 15-vuotiaana vielä edes lukea eikä kirjoittaa. Alkuopit hän sai Oulun Maikkulassa.

Vuonna 1943 valmistuneesta *Yhessä ylettih* -romaanista on nykyisin myynnissä vuonna 2004 painettu versio. Lähiainkoina se julkaistaan Pekka Zaikovin lukemana äänikirjana Sivistysseuran nettisivuilla.

Kuntijärvi ei suinkaan jättänyt syntymämaataan lopullisesti 1920-luvun alussa. Hän oli esimerkiksi vuonna 1942 suomalaisten valloittajien kanssa juhlimassa Äänislinnassa, missä hän piti myös puheen. Hän toimi tuohon aikaan Suomen Karjalakerhojen keskusliiton sihteerinä, johon hänet oli valittu vuonna 1931. Tehtävä jatkui vuoteen 1945 asti.

Kuntijärvi oli myös yksi 12 miehestä Itä-Karjalan Vapausliikkeessä, joka valittiin Vuokkiniemen karjalaiskokouksessa

20.7.1941. Myöhemmin marsalkka Mannerheim kutsui heidät Neuvottelukuntaan.

Lauri Kuntijärven elämänvaiheisiin liittyviä asioita ovat tämän vuoden kuluessa käyneet lävitse Britanniassa asuvat Kaarina ja David Worsley. He ovat selvittelleet Kuntijärven jäämistöä, josta on löytynyt paljon mielenkiintoista aineistoa.

Kaarina Worsley haluaa jättää omalle perheelleen muistoksi tiedot äidin suvun menneisyydestä. Perheeseen kuuluu muun muassa poika, jolle teksti pitäisi vielä kääntää englanniksi, koska hän ei puhu suomea.

Jo vuosikymmeniä sitten Lauri Kuntijärvi kirjoitti itse omaelämäkerran. Se on pohjana nyt syntyvässä teoksessa, mutta muista lähteistä on saatavilla lisää mielenkiintoista sisältöä. Kesän lopulla valmiina oli lähes 150 käsikirjoitussivua, jotka Kaarina Worsley on tallentanut tietokoneensa muistiin.

– Se on omaelämäkerta, joka kirjoitetaan hänen omilla sanoillaan. Suurimman osan on hän itse kirjoittanut, ja me ehkä lisäämme jotain, joka on myös hänen omia sanojaan. Me siis tavallaan kokoamme ne yhteen, Kaarina Worsley tähdentää.

Lauri Kuntijärvi on kirjoittanut muistelmansa niin, että erilaisten otsikoiden alla on pieniä tekstikokonaisuuksia elämästä ja tapahtumista. Worsleyjen mukaan kirjoitustyö jäi tauolle, kun puutarhatyöt veivät voiton keväällä. Sitä on kuitenkin tarkoitus jatkaa nyt syksyllä, kun illat pitenevät.

– Tähtäämme joulumarkkinoille, mutta vuodesta ei ole vielä varmuutta, he vitsailivat *Karjalan Heimon* haastattelussa elokuussa Helsingissä.

Lauri Kuntijärvi oli alkuaan nimeltään **Lazarus Kundozerov** ja syntyi joko vuonna 1906 tai 1907, joko Oulangassa tai Soukelossa. *Yhessä ylettih* -romaanin takakanteen painetun tekstin mukaan hän syntyi

vuonna 1906 Louhen piirin Soukelossa. Sama tieto löytyy Suomen sota-arkistosta. Mies kuoli Helsingissä vuonna 1988. Suomen kansalaisuuden hän sai vuonna 1948.

Sampo-tietokannasta löytyvien tietojen mukaan Kuntijärven vaimo oli **Anna Sergejeff** (1909–1974). Heidän poikiaan ovat Kaarinan isä **Heimo Antero**, joka on syntynyt vuonna 1940 ja **Veikko Olavi Kuntijärvi** (1941–2004).

Vienan Karjalaan jäänyt isä oli nimeltään **Mehvo Kundozerov** ja äiti **Jevdokia Zaikov**. *Yhessä ylettih* -romaaninsa Kuntijärvi omistaa Vienan Karjalassa Ruvan taistelussa 10. tammikuuta 1922 kaatuneelle isälleen.

Suvun tietojen mukaan Lauri Kuntijärven ainoa eväs oli kalakukko, kun hän saapui Itä-Karjalasta Suomeen. Rajan ylityksessä oli vaarana, että neuvostoviranomaiset ottavat kiinni ja vangitsevat, tai suomalaiset pidättävät ja palauttavat Neuvostoliittoon. Paon onnistumiseksi oli piileskeltävä taitavasti, Suomeen pääsyn jälkeen oli yritettävä sopeutua uuteen ympäristöön nopeasti ja uitava uusissa maiseissa kuin kala vedessä. Tässä Kuntijärvi onnistui.

Kaarina Worsleyjen mukaan Lauri Kuntijärvi joutui vielä jatkosodan päätyttyä miettimään, mitä ryhtyy tekemään. Hänellä oli ollut maatila, mutta hän myi sen vuonna 1946 tai 1947. Toistaiseksi vielä selvitystä vaatii, kenen avulla hän oli tilan ostanut, koska sen ostaessaan ei ollut Suomen kansalainen.

Kuntijärvi päätyi toimittajaksi käytyään Yhteiskunnallisen korkeakoulun toimittajakurssin. Tampereen yliopistona sittemmin tunnettu opinahjo toimi vielä tuohon aikaan Helsingissä.

Karjalakerhojen keskusliiton sihteerinä toimiessaan Kuntijärvi jäi historiaan monipuolisena toiminnan miehenä. Esi-

Britanniassa asuvat Kaarina ja David Worsley pitävät säännöllisesti yhteyttä muun muassa Ilmari Homaseen, jonka muotokuva he kävivät ihailmassa loppukesästä Karjalan Sivistysseuran toimistolla Helsingissä.

merkiksi vuonna 1941 hän oli vihkimässä käyttöön itäkarjalaisten koulukoti Väinölää Nurmijärvellä.

Samalle paikkakunnalle hän perusti paikallislehden ja Helsinkiin Mannerheimintien yhteiskoulun. Vuonna 1949 hän perusti Keskustalehtien uutistoimiston, toimisen johtajana ja kirjoitti Helsingin kirjeenvaihtajana uutisia moniin maakuntalehtiin ympäri Suomea.

Karjalan Heimo -lehdessä julkaistiin numerossa 7–8 vuonna 1998 **Kosti Pamilon** kirjoittama artikkeli, jonka mukaan Lasse Kuntijärvi oli suurten tekojen mies. Siinä todetaan, että Koulukoti Väinölä oli hänen aloitteensa, jonka hän esitti Kemin kesäjuhliissa vuonna 1938.

Worsleyn perheellä ovat suhteet Suomeen säilyneet, mutta Venäjälle ne olivat pitkään poikki. Uusien kontaktien virittely alkoi 1980-luvun lopulla. Vuonna 2000 Kaarina ja David pääsivät käymään Uhtualle ja Kiestinkiin, kun he lähtivät mukaan professori Pekka Zaikovin vetämälle karjalan kielen kurssille.

Siitä matkasta on mieleen jäänyt ensinnäkin jännittävä seikkailu suvun synnyinseuduille, mutta myös muisto huonojen teiden aiheuttamasta selkäsärystä, minkä vuoksi uusien matkojen tekemiseen Vian Karjalaan ei ole tunnettu kovin suurta vetoa.

AILA-LIISA LAURILA
teksti ja kuva

UUTISET

Peruskorjaus alkoi Petroskoin rautatieasemalla

Petroskoin rautatieasemalla on alkanut perusteellinen remontti, joka parantaa myös ulkomaisten vieraiden liikkumista asemalla. Samoin liikuntarajoitteisten matkustajien kulkeminen helpottuu tuntuvasti.

Laitureille on tulossa seitsemän infotaulua ja 12 ilmoitustaulua, joista saa tietoa junien kulkuajoista, ja aseman kuulutukset uudistuvat. Ilmoitukset tehdään venäjän lisäksi englanniksi.

Rautatiehallinnon Luoteis-Venäjän osaston pääinsinööri **Viktor Burjak** kertoo *Karjalan Sanomille*, että lähitulevaisuudessa tutkitaan, mistä maasta tulee eniten turisteja Karjalaan, ja on mahdollista, että ilmoitukset tehdään myös kolmannella kielellä.

Esteettömyys on peruskorjauksessa etusijalla. Rakennuksen pohjoisessa osassa avataan uudet odotustilat ja kaksi liikuntarajoitteisille matkustajille tarkoitettua huonetta.

Rautatieasemalle rakennetaan kaksi hissiä ja luiskat. Ovet varustetaan sähköisillä avajilla ja vetimillä. Alikäytävässä vaihdetaan laatat ja tiivistetään seinänraot, mikä suojaa käytävää mahdolliselta kevättulvalta.

Yli 300 miljoonaa ruplaa (noin 5 miljoonaa euroa) maksavassa peruskorjauksessa keskeisen salin kupoli maalataan sisäpuolelta, ovet ja valaisimet vaihdetaan uusiin sekä lasimaalaukset korjataan.

Matkustajien turvallisuuteen kiinnitetään erityistä huomiota. Rautatieasema saa ympärilleen aidan. Lisäksi kaksi pääovea varustetaan röntgenlaitteella ja metallinilmaisimella. Peruskorjauksen aikana matkustajien pääsy rautatieaseman sisätiloihin on rajoitettu.

Petroskoin uudistettu rautatieasema on tarkoitus avata ensi vuoden lopussa.

Luineh-duon (Noora Kauppila ja Juuso Raunio) musiikissa yhdistyvät vanha suomalais-ugrilainen kansanlauluperinne sekä kurkkulaulu ja tuvalaiset perinnesoitimet.

Karjalaisuutta ja shamanismia

Viideskymmenes Kaustisen kansanmusiikkifestivaali tarjosi heinäkuussa monipuolisen ohjelmansa kautta myös oivallisen tilaisuuden tutustua muutamiin karjalaisuudesta ja shamanismista voimansa ammentaviin kokoonpanoihin. Voikin sanoa, että kansanmusiikki elää vahvasti ja muuntuu myös aikakautensa mukaiseksi.

Luineh on kuoleman ylistys ja rakkauslaulu elämälle. Duon musiikissa yhdistyvät vanha suomalais-ugrilainen kansanlauluperinne sekä kurkkulaulu ja tuvalaiset perinnesoitimet. Duon muodostavat helsinkiläiset **Noora Kauppila** (laulu ja lyömäsoitimet) ja **Juuso Raunio** (laulu ja kielisoitimet).

– Shamanisimi ja karjalaisuus Luinehin musiikissa kumpuaa mielenkiinnosta tutkia ihmisen sisäistä maailmaa ja halusta pysähtyä oman itsen ja ihmisluonnon äärelle. Shamanismi linkittyy musiikkimme halusta ymmärtää ja kunnioittaa elämä-kuolema-elämän sykliä, mikä on väistämätöntä

jokaisen ihmisen elämässä. Ymmärtämällä ja kunnioittamalla luontoa, niin ympäröivää kuin sisäistä ihmisluontoamme, kykenemme parempaan tasapainoon arjessa ja kunnioitamme elämää. Tärkeänä shamanistisena elementtinä musiikissamme kuuluu tietenkin tuvalainen kurkkulaulu. Kurkkulaulussa kuuluu luonnonsävelsteikko, joka on kautta aikojen toiminut heimokulttuureissa ihmisille siltana näkymättömän ja näkyvän maailmojen välillä, kertoo Noora Luinehin musiikista.

Duo pyrkii eläytymään ajattomaan ja muinaiseen maailmaan. Karjalaisiin kansanlauluihin ja itkutraditioon se on painunut mm. SKS:n (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura) arkistonauhojen kautta. Lähtitulevaisuudessa suunnitelmissa on jatkaa keikkailua mahdollisesti myös kansainvälisesti ja työstää uutta materiaalia niin modernissa studiossa kuin luonnosakin musisoiden. Tavoitteena on julkaista myös äänitteitä.

– Koemme että populaarisuus ja viihde

yhdistettynä perinteen jatkamiseen ja jakamiseen on parhaimmillaan upeaa, kiteyttää Noora duon tuntemukset yhteen lauseeseen. Luinehin ensimmäinen musiikkivideo ilmestyi Youtubessa syyskuun lopulla.

Seita on tänä vuonna perustettu uudentyyppinen laulu-yhtye, jonka pääpaino on modernissa kansanmusiikissa ja perinteisemmässä laulumusiikissa. Seita avaa näkymiä myös kalevalaiseen runonlaulantaan.

Duon muodostavat hämeenlinnalaiset **Laura Huovinen** (laulu, 5-kielinen kantele ja sävellys) ja **Teija Laitila** (viulu ja laulu). Ensikeikkansa duo teki Kaustisella tarjoten aikamatkan välillä Viena–Suomi–Norja–Viena.

– Ohjelmistosta löytyy esimerkiksi *Kantelettaren* teksteihin sävellettyjä kappaleita, kaustislaista musiikkia ja improvisaatiota. Esityksillä on aina tarina, tunnelmaa luomassa voi olla vaikka shamaanirumpu, kertovat myös kotikaupunkinsa Eräs Teatterissa näyttelevät duon jäsenet.

Teija Laitila ja Laura Huovinen tekivät ensikeikkansa Kaustisella tarjoten aikamatkan välillä Viena-Suomi-Norja-Viena duo Seitana.

Kaustisella

Pienen yllätyksen duo koki Kaustisella kun Yle otti kaksikon haastatteluun ennen heidän aamuesiintymistään. Pienen radiohaastattelun myötä yleisö saikin nauttia aikamatkasta ja tunnelmasta aamukahvien kera.

Jatkossa nämä laulavat, soittavat ja näyttelevät muusikot aikovat esiintyä mm. folk-tapahtumissa ja erilaissa tilaisuuksissa pyyntöjen mukaan. Aikamatkoihinsa he aikovat ottaa jatkossa myös Suomenlahden eteläpuolen.

Suistamon Sähkö tanssittaa, äkkilähtö rajan taa. Siispä uutta karjalaista tanssimusiikkia sähköisesti. Mukana venäläinen leikkihaitari, laulun voimaa, räppiä ja maanisia liikkeitä. Bändin muodostavat Puhti-yhtyeessä vaikuttavat **Anne-Mari Kivimäki** ja **Reetta-Kaisa Iles** sekä **Eero Grundström** ja **Tuomas Juntunen**.

Yhtye teki vaikutuksen sähköisellä esiintymisellään, jossa yhdistettiin vanhat karjalaiset kylät rajuun nykyaikaiseen poljen-

toon. Bändi meni lähimenneisyydestä hetkessä lähitulevaisuuteen yhdistäen laulun, soiton ja tanssin elementtejä.

Kansanelektrobändiksi itsensä luokitellut yhtye lietsoo lavalla hysteriaa ja tanssittaa transsiin. Anne-Mari ja Eero tekevät Suistamon uutta tanssimusiikkia koneilla ja Notka-haitarilla. Lauluvoimaa, säkenöivää liikettä ja maanista menoa lavalle tuovat esitanssijat Reetta-Kaisa ja Tuomas.

Suistamon Sähkön musiikin sytyttävät-kin Suistamon kylät, vesivoimalat ja myllyt, rahisevat arkistonauhoitteet, kansanrunot ja pomppuiset Karjalan tiet. Tuloksena on ääni- ja tunnelataus, joka saattaa saada myös nuorisoa syttymään karjalaisuuteen.

Lavalla on nähtävissä Villi Itä kaikkinne skenaarioineen. Perinne elää yhtyeen musiikissa vahvasti ja lauluissa soi karjalan kielikin. Ihan tiukka pipoisimpien mielen raju meno ei varmasti ole, mutta voittaa kokonaisuudellaan kirkkaasti useimmat teknodiskot.

MARKUS HUOVINEN

UUTISET

Junayhteydet nopeutuvat

Petroskoin ja Novgorodin välillä aloitettiin suora päivittäinen liikenne pikajuna Lastotškalla (Pääsky) elokuun lopussa. Juna pysähtyy Syvärin, Lotinapellon, Volhovstroin ja Tiutovan asemilla. Juna taittaa 464 kilometrin matkan Petroskoista Veliki Novgorodiin kuudessa ja puolessa tunnissa.

Tšudovolla on mahdollista vaihtaa junaa ja jatkaa matkaa Moskovaan suurnopeusjuna Sapsanilla (Muuttohaukka). Uuden vaihdollisen junayhteyden vuoksi matka-aika on Petroskoin ja Moskovan välillä nyt kahdeksan ja puoli tuntia. Seuraavaksi on tarkoitus kehittää uusia matkustusmahdollisuuksia Petroskoista Sortavalaan.

Pikajuna Lastotška (Pääsky) alkoi kulkea Petroskoin ja Pietarin välillä vuonna 2014. Pietarin ja Petroskoin välinen matka kestää noin viisi ja puoli tuntia, pari tuntia vähemmän kuin hitaammilla junilla.

Kyläkappeli lasten muistoksi

Karjalan Kuutamolahden kylän lähelle Säämäjärven rannalle rakennetaan kyläkappeli veneonnettomuudessa runsas vuosi sitten hukkuneiden lasten muistoksi. Säämäjärven veneturmassa hukui yhteensä 14 lasta. 12–15-vuotiaat lapset olivat kotoisin Moskovasta, ja he olivat kesäleirillä Karjalassa. Ryhmä leiriläisiä ja ohjaajia oli ylittämässä järveä kahdella veneellä ja lautalla, kun myrsky yllätti heidät. Heistä 37 löydettiin hengissä.

KareliaAreena Petroskoihin

Petroskoihin rakennetaan uusi 3 000 katsojan urheiluareena. KareliaAreenan rakennustyö alkaa ensi vuonna. Suunnitelmien mukaan se avaa ovensa kolmen vuoden kuluttua. Karjalan hallitus on allekirjoittanut yhteistyösopimuksen sijoittajan kanssa. Yli 44 000 neliömetrin tontti on Kukonmäen lähiössä.

Kesäjuhla Pirttilahden rantamilla

Autioitunut Pirttilahti sai kesälä osansa Vuokkiniemen juhluvuodesta. Ihmiset vaeltelivat luonnon helmassa paikkoja katsellen ja tsajua maistellen. Tuore kalakeitto porisi ulkoliedellä ja tuttavat muistelivat menneitä tai motkottivat nykyisiä oloja.

Muun muassa Antipin-, Garmujev-, Ivanov- ja Kallijev-sukuja on elellyt Ylä-Kuittijärven rannoilla jo vuosisatoja. Siitä huolimatta Neuvostoliiton ”suuri on kaunista” -idean mukaan Pirttilahden asutus katsottiin 1950-luvulla ”perspektiivittömäksi” eli tarpeettomaksi.

Ilman sähköä edelleen ollut kylä jäi Vuokkiniemen sovhoosin heinämaaksi ja unohtui ajan mittaan täysin luonnon armoille. Vain Pirttilahden Taipaleen kylän **Mari Kallio** jäi itsepintaisesti asumaan kotitalossaan aina kuolemaansa saakka.

Muutama kesämökkinä käytetty harmaa rakennus on sisukkaasti pysynyt pystyssä kylän termällä tähän päivään asti.

Nykyään **Materon** suvun omistuksessa oleva **Riiko Kallion** pieni mökkeröinen on kunnostettu mm. peltikatolla, ja sillä on varsinkin kesäisin ollut käyttöä useasti. Myös pahasti kallelleen nojaileva **Kirilä Ivanovin** talo yhä vieläkin ”tyhjänä kötjöttä” (kuten **Pertti Virtaranta** mainitsee mainiossa kirjassaan *Vienan kyliä kiertämässä*, Kirjayhtymä 1978). Sitä kaikeikin edelleen käytetään kalamatkoilla sadesuojana.

Materon Irjan tunsi aikanaan hyvin moni suomalainen matkailija. Hän oli aina valmis kertomaan starinoitaan ja tsajukuppi oli nopeasti valmiina, jos ovesta astui tuttu ihminen. Irja valitettavasti poistui tuonilmaisiin 11. huhtikuuta vuonna 2016.

Irjan vanhin tytär **Veera** sen sijaan on ottanut Materon talon haltuunsa ja yhdessä poikansa **Juran** ja muiden ystävien kanssa kohentelee tuttua sinistä taloa keskellä Vuokkiniemen kylää.

Samoin Veeralla on meneillään isomman mökin laittaminen Pirttilahden kylälle, joka on pikkuhiljaa saamassa lisää kesävieraista.

Pirttilahden starinoiniin liittyy muistelmia **Grigorij Nikolaev Kallijevista** (1869 – 1942) eli tietäjä **Risto Tapionkaskesta**, jonka mökissä Materon perhe on viettänyt useina vuosina kesälomiaan. Runonlaulaja oli hyvin tunnettu myös luontaisparantajana eli aiemmin velhona ja verenseisaut-

Vuokkiniemen Kataja-ryhmä on kehittynyt erinomaisesti vuosien varrella ja jaksaa aina olla mukana erilaisissa pruasniekoissa.

Perinteellisiä työnäytöksiä, käsityömyyntiä ja kauniita somistuksia oli laitettu katseltavaksi Pirttilahteen.

tajana tai jopa itse noitana. Hän eli hyvin värikkään ja monipuolisen elämän (mm. suomalais-vakoojana, josta hänet tuomittiin vaimonsa kanssa vankileirille) (Kalevalaseuran vk. 1999).

Leiriltä päästyään hän vielä vanhalla iällään rakensi perheelle uuden asunnon. Riikon kuoltua vuonna 1942 hänen vaimoan **Joukenia** tuli hoitamaan **Varvana Kallio**, joka Joukin kuoltua asettui asumaan Riikon ja Joukin entiseen kotiin kauniille Pirttilahden termälle.

Varvana Kallion tytär hoiteli sen jälkeen Riikon taloa vuoteen 1969, jonka jälkeen hän lahjoitti mökin Irja Materolle. Suku

on sen jälkeen pitänyt huolta rakennuksesta ja kunnostanut sitä.

Kuluneena kesänä Vuokkiniemessä vietettiin komeasti suomalais-ugrilaisen kulttuuripääkaupungin juhliä. Myös Pirttilahtea muistettiin osana Vuokkiniemen runokylää. Pirttilahden pruasniekkaan oli kutsuttu paitsi sukulaisia, myös kaikkia muitakin kyläläisiä ja tuttuja ympäri Vienaa. Infoa oli myös netissä suomeksi ja venäjäksi.

Koska Pirttilahteen ei ole maantietä, niin vieraille oli varattuna kolme moottorivenettä. Vuokkiniemen Katajaryhmän artistit saapuivat laulaen ylös termälle perinnekostoissaan ja Taipaleen huuttorista ajettiin komeasti mönkijällä.

Noh – yleisöä saapui lähemmäs kolmekymmentä henkeä, ja mikä hienoa, Katajaryhmä pääsi paikalle. Kataja on ollut koossa jo useita vuosia ja laatu vain paranee. Harmonikka ja toimeliaat artistit onnistuvat aina saamaan hymyn muiden kasvoille.

Materon Veeruška oli pistänyt pöydän koreaksi ja syötävää riitti yllin kyllin. Kaksi suurta samovaaria olivat kovassa käytössä. Aurinko paistoi korkealta ja Kuitilta puhalsi raikas tuuli.

Kiitokset kaikille paikalla olleille – Pirttilahdessa tavataan taas!

OSSIPAN ASMO

Pirttilahden termällä vietettiin pruasniekkaa 30. kesäkuuta.

HALLITUKSEN UUTISET

Joensalo etsii uusia karjalankielisiä runoja

Karjalan tasavallan Kansallisten Kulttuurien Keskuksen ja Petroskoin Akateemisen Mieskuoron aloitteesta on käynnistetty *Runojahdi – Pajon Mahdi* -niminen hanke, jonka tavoitteena on tämän syksyn ja ensi kevään aikana löytää 30–40 uutta karjalankielistä runoa, säveltää ja sovittaa ne mieskuoroteoksiksi, osin myös kansansoittimilla säestettynä, laatia niistä nuottijulkaisu ja esittää ne sopivissa paikoissa ja yhteyksissä sekä Venäjällä Karjalan tasavallassa että Suomen puolella vuoden 2018 loppupuoliskolla.

Hanketta suunnitellaan yhteistyössä Karjalan Sivistysseuran kanssa. Suomen puolella toteuttajaksi ja koordinoijaorganisaatioksi on kutsuttu jo kymmenen vuotta menestyksekkäästi toiminut pohjoiskarjalainen kulttuuriyhdistys Eettisesti Innovatiiviset Kulttuurin Uudistajat EIKU ry. Hankkeen vetäjänä toimii yhdistyksen toiminnanjohtaja, suistamolaista Härkösten runonlaulajasukua oleva **Paavo Joensalo**.

– Nyt haasteemme on löytää uusia, ennen julkaisemattomia karjalankielisiä runoja, kertoo Joensalo.

– Haastankin kaikki runoniekat, niin ammattilaiset kuin harrastajat ”Runojahtiin”. Runot voivat olla luonnoksiakin ja kielen suhteen käytettävissä on asiantuntijoita, jotka tarvittaessa viimeistelevät kieliäsun. Runoilija voi itse tehdä runoonsa myös musiikin, jos halua ja taitoa siihen on. Ellei ole, niin käytettävissämme on useitakin säveltäjiä ja sovittajia itseni lisäksi, Joensalo jatkaa.

Hankkeen tavoitteena on Karjalan kulttuurin ja kielen säilyttäminen, kehittäminen ja popularisointi akateemisen kuorolaulun sekä perinteisten karjalaisen musiikki-instrumenttien soinnin kautta hyödyntämällä nykyaikaista teknologiaa. Projekti on suunnattu suurelle yleisölle ilman ikärajoituksia.

Pyrkimyksenä on myös organisoida ja toteuttaa vuoden aikana luovia laboratorioita, joihin sekä Karjalan että Suomen alueen säveltäjät, muusikot, esiintyjät ja mediataiteen asiantuntijat osallistuvat. Luovien laboratorioiden yhteisen työn aikana tullaan luomaan karjalankielinen teossarja akateemiselle mieskuorolle perinteisen karjalaisen folkloren pohjalta. Teosta säestävät muinaiset karjalaiset musiikki-instrumentit.

Paavo Joensaloon voi ottaa yhteyttä puhelimitse 0400 838 268 ja runoja voi lähettää joko kirjeitse osoitteella Särkämäentie 17, 83400 Viinijärvi tai sähköpostilla osoitteeseen paavo.joensalo@pp.inet.fi.

*Läkkämmö mužikat mečällä,
pajojahdih paineemmo.
Aba akkažed ahoilla,
runon poimindah rubiemmo.*

Paavo Joensalo Petroskoissa marraskuussa 2016

TIETONIEKKA

Tunnetko, tiedätkö vai oletko peräti karjalainen tietoniekka?

Karjalan Heimo on avannut tänä vuonna tietovisapalstan, joka testaa lukijoiden Karjalatuntemusta. Oikeat vastaukset tässä lehdessä tämän sivun alalaidassa.

1. Mikä seuraavista teoksista on kotkatjärveläisen Zinaida Dubininan runoteos?

- Kaksi jogie
- Silmykaivoine
- Armas randaine

2. Mikä seuraavista musiikkikokoonpanoista ei ole identifioitunut karjalais-henkiseksi?

- Sattuma
- Värttinä
- Rautakoura

3. Kenen sanoittama ja säveltämä on kappale Kuitin koivu?

- Valentian Saburova
- Veikko Pällinen
- Vladimir Brendojev

4. Marina Takalolta on tallennettu vianalaista perinnettä haastattelunauhoille yhteensä noin sadan tunnin verran. Mikä seuraavista esimerkiksi?

- Kädeniskuvirsi
- Verensulkuloitsu
- Väinämöisen polvenhaava

5. Kenen karjalaisen runonlaulajan kuva on tiettävästi koristanut SS-johtaja Heinrich Himmlerin työhuoneen seinää 1930-luvulla?

- Ogoi Määräsen
- Teppana Jäniksen
- Timo Lipitsän

1.b, 2.c, 3.b, 4.a, 5.c.
Tietoniekkan vastaukset:

Rahvas vaelsi ristisaatossa Domnan Pirtin laiturille vedenpyhitykseen.

Huovisten kesäjuhla näytti, että ainakin Huovisten suvussa starinat, runot, laulut ja bunukasta ämmöön.

Proasniekka keräsi rahvasta vienalaiskyliin

Perinteistä Kuivajärven proasniekkaa vietettiin tänä vuonna teemalla sata starinaa ja laulua. Kesäinen viikonloppu vierähtikin nopeasti monipuolisen ohjelman parissa. Kesäkuun alussa tuonilmaisiiin saatetun runonlaulaja, mestaripelimanni ja sukuneuvos **Jussi Huovisen** muistoa kunnioitettiin mm. Kuivajärven Kalmosaassa pidetyn muistopalveluksen yhteydessä laskemalla sukuseuran seppelä Jussin haudalle kesäisten lintujen visertäessä runonlaulajaa aikanaan innoittaneita säveliä muuten hiljaisen saaren yllä.

Sukutapaamisviikonvaihte alkoi perjantaina sukuviirin ja Suomen lipun nostolla Domnan Pirtillä. Iltapäivällä tehtiin retki Kuhmon Rimmin kylälle, jossa toimitettiin Lapinsärkän kauniilla kalmismaalla muistopalvelus edesmenneille. Palveluksen jälkeen käytiin tutustumassa Rimmin

taloon ja sen pihapiiriin, josta aikanaan talon isäntä **Uljaska Ahtonen** oli käynyt runonkerääjien ja taidemaalarien oppaan idempänä Vienassa.

Rimmin Uljaska on antanut **Akseli Gallen-Kallelan** Aino-triptyykin hahmonsä Vainämöisenä. Kolmas tutustumispaikka Rimmin kylällä oli Viettolan talo, jonka historiaa, museoesineistöä ja valokuvannäyttelyitä esitteli talon nykyinen isäntä **Petri Huovinen**.

Ilta jatkui retken jälkeen Hietajärven perinnetalossa starinaillalla, jossa kuultiin mm. kanttori **Mikko Huovisen** lukemaa vienankielistä Kalevalaa. Tietenkin myös soitto ja laulu helisivät tuvan vankkojen hirsiseiniä sisällä. Ja maistuihan siellä tsauju ja kahvikin erilaisten perinneherkkujen kanssa.

Lauantai aloitettiin lasten ja nuorten onkikisalla. Puolilta päivin kokoonnut-

tiin suvun muistomerkillä **Laura Huovisen** uuden *Kuivajärvi*-levyn julkistamistilaisuuteen. Tuulisen sään takia tilaisuus siirrettiin Domnan Pirtille. Perinnetalolla pidetyssä sukukokouksessa pohdittiin sukuseuran lähitulevaisuutta ja tehtiin henkilövalintoja.

Sukuseuran puheenjohtajana jatkaa **Markus Huovinen** Kauhavalta. Hallituksessa jatkavat **Mauri Huovinen** Vantaalta, **Esa Jäppinen** Jyväskylästä, **Asko Kaipainen** Hauholta ja **Ritva Still** Kempeleestä. Uutena hallitukseen valittiin Laura Huovinen Hämeenlinnasta. Tarjolla oli myös sukulinikka, jossa pystyi päivittämään henkilötietoja. Ja sukushopissa oli tarjolla sukuseuran myyntituotteita.

Lauantaina käytiin ennen Pyhän Nikolaoxksen tsasounassa toimitettua ehtoopalvelusta muistopalveluksissa Kuivajärven Kalmosaassa ja Kuikkaniemen kalmismaalla. Palvelukset toimitti isä **Reijo Marjomaa** kanttori **Kai Tulehmon** johtaessa paikalla olleita kuorolaisia. Iltaohjelma päättyi Kuivajärven lavalla karaokepepposoihin.

Sunnuntaisessa proasniekan päätapah-tumassa isä Reijon toimittamassa juhlaturgiassa oli kirkkorahvasta pienistä bunukoista ämmöihin kauniin kylätsasou-nan täydeltä. Rahvas vaelsi ristisaatossa Domnan Pirtin laiturille vedenpyhitykseen.

soitot elävät ja voivat hyvin. Väkeä oli paikalla

Päiväjuhla aloitettiin Laura Huovisen tekemällä laululla *Matka viimeinen*, joka toi varmasti monelle mieleen kuukautta aiemmin Kalmosaaren soudetun runonlaulajan viimeisen maallisen matkan. Starinoiden muodossa elämästään juhlassa kertoivat isä Reijo Marjomaa Kajaanista, sukuseuran kunniapuheenjohtaja **Pertti Huovinen** Hyrynsalmelta ja **Anni Takula** Kempeleestä. Annin starina tuli aidolla vian kielellä.

Juhlapuheessa kulttuuriantropologiaa opiskellut **Elina Hänninen** selvitteli tekemänsä pro gradu -tutkimuksen kautta viankarjalaisen kulttuurin merkitystä vianalaisille ja kulttuuriaktiiveille 2010-luvun Suomessa. Oululainen **Minna Niemi** esitti oman starinansa lastensa soiton kautta.

Muusta juhlan musisoinnista vastasivat **Ari Huovinen** ja **Pekka Jauhonen** sekä uusilla lauluillaan yleisöä ihastuttanut Laura Huovinen. Juhla näytti, että ainakin Huovisten suvussa starinat, runot, laulut ja soitot elävät ja voivat hyvin. Onnistunut proasniekkatapahtuma päättyi yhteisesti laulettuun Kuivajärven vesien lauluun.

MARKUS HUOVINEN

Toarie ja Lari Huovisen sukuseuran sukutapahtuma 7–9.7.2017

Kemiläisten koskiretki Koitelin kuohuille

Olemme joitain vuosia jo merkinneet toimintasuunnitelmaamme lähiretken. Mistäkö syystä? Noh, jäsentemme keski-ikä on varsin kunnioitettava, joten jaksamisemme rajoissa on tuollainen yhden päivän kestävä lähiretki johonkin mielenkiintoiseen kohteeseen aivan paikallaan. Sellaisia kyllä löytyy kotikaupunkimme Kemlin lähiympäristöstä.

Niin tänäkin suvena kävi, kun valitsimme kohteeksemme Kiiminkijoen Koitelin kosken, josta olimme kuulleet vain hyvää ”Kuusamon kävijöiltä”. Elokuaisena torstaina **Riitan** iloisen punainen bussi keräili meidät kyytiinsä. Ja kun suuntasimme valtatielle, meitä oli kyydissä yksitoista Sivistysseuran alaostaston jäsentä.

Hyväntuulinen puheensorina täytti pienen auton, ja rattoisasti sujunut matka eteni sateiselle koskelle. Siellä meitä oli vastassa **Nurmelan Kertun** vetämä iloinen karjalaisjoukko Oulusta. Olimme tietenkin etukäteen sopineet yhteisestä kohteesta, ja sadetta uhmaten he seisivat meitä odottamassa. Sadesuojinemme vaelsimme huojuvan sillan yli, emmekä paljoa kastuneet, ei edes **Reijo Kotkansalo**.

Tunnelmatupa otti meidät suojiinsa, iloinen takkatuli tervehti ja lämmitti. Sateesta johtuen saimme luvan paistaa makkaramme kahvilan takassa. Talon

pannukakkukahvit maisteltuamme **Simmo Kannelsuo** avasi tilaisuuden. Hän toivotti meidät ja oululaiset tervetulleiksi sekä pahoitteli säätä, jota emme suinkaan olleet tilanneet.

Allekirjoittanut esitteli Kemlin alaoston ja Kerttu Pohjois-Viena-seuran toimintaa. Sitten esittelyt jatkuivat koko retkirahvahan läpi. Makkaran tuoksuissa rakensimme yhteisiä siltoja ja suuntaviivoja. Millä tavoin tekisimme yhteistyötä, viettäisimme yhteisesti suunniteltuja tilaisuuksia ja tekisimme näitä päiväretkiä lisää? Niin kaikille puhuttuina kuin pöytäseurueissa esille tulleita asioita otettiin innostuneina vastaan.

Päätelimmä, jotta rahvas, jolla juuret ovat samoilla seuduilla, kykenisi yhdessä saamaan aikaan perin mielenkiintoisia tapahtumia. Kun Karjalaiset kohtaavat, siinä tuntemattomatkin tulevat melkein ”atavoiksi”. Juttua riitti tarpeeksi asti ja tervehdyksiäkin saimme viemiseksi puolin sekä toisin. Sade oli tauonnut, kun vaelsimme kukin omih autoihimme, varmoina siitä, jotta tämä jatkuu, kunhan vain Luoja elinpäivie antaa.

”Hyväste, hyväste, mänkyä tervehenä ta tulkua toitsi”. Näin lausuttih monista suista, ta mieleh jäi kultahini muistihippu, joka kasvau vielä kultakimpaleeksi, näin mie ainakin itse uskon.

MARTTI TAKALO

Puheenjohtaja Kerttu Nurmela toi Pohjois-Viena-seuran joukon Oulusta tapamaan kemiläisiä.

AILA-LIISA LAURILA

AILA-LIISA LAURILA

Matkustajia oli pyydetty pukeutumaan 1940-luvun tyyliin. Tuomo Nenosen (takana) tuttavalla oli potši tuohikontissaan.

Evakkojuna oli osa Suomen 100-vuotisjuhlia

Suomen pisin harrastekäyttöön koottu noin 400-metrinen Evakkojuna heitti paksut savut Tampereen rautapuhalle lähtiessään noin 700 matkustajan kanssa ja kahden Pikku-Jumbo höyryveturin vetämänä liikkeelle lauantai-iltana 26. elokuuta.

Höyryveturi Risto, kymmenkunta puuvaunua ja postivaunu kuljettivat ”evakot” Tampereelta Haapamäelle, missä järjestettiin evakkomarkkinat ja muuta ohjelmaa. Tarkoitus oli juhlistaa Suomen 100-vuotista itsenäisyyttä ja muistuttaa karjalaisen osasta.

Karjalaiset ovat olleet aina idän ja lännen kulttuurin sekä kahden uskonnon puristuksessa. Valtiollisia rajoja on muutet-

tu yhdeksän kertaa, viisi kerta länteen ja neljä kertaa itään.

Junamatkalle mukaan kapusi myös sosiaalilainos **Tuomo Nenonen** Nokialta. Hän on toiminut pitkään Nokian Karjala-Seuran ja Karjalaseurojen Tampereen piirin johdossa.

Nokian karjalaiset ottivat runsaat 20 vuotta sitten kummikyläkseen Kepan kylän Vienan Karjalan Kalevalan piiristä. Kylän asukkaista noin 60 prosenttia puhuu karjalan kieltä. Ystävyyttä on pidetty yllä esimerkiksi vierailmalla puolin ja toisin.

Nenonen on molempien vanhempiensa puolelta pätkjärveläisiä. Äidin suku on **Timosia**.

– Nenosten suku on vanhaa pätkjärveläistä sukua, osa Ruskealan kylistä: Ruissaho, Heposelkä. Pätkjärveltä Puikkola ja erityisesti Jeron kylä, joka oli Jänisjärven pohjoisella rannalla. Ne olivat sukuni aikaisemmat asuinsijat. Siellä asustelivat Tyytysaaren ja Inkeen Nenokset. Sukua oli Koirvaaraan saakka. Vornaset, Matikaiset, Salliset, Holopaiset ja Nenokset. Muutamissa taloissa asui kolmen veljeksien perheet yhteistaloudessa.

Kun oma kotiseutu oli jätettävä ja siirryttävä länteen, perhe jäi viljelemään maata Tohmajärvelle ensin Saarioon ja sitten Kirkkoniemeen.

Tuomo Nenosen evakkotie vei lopulta Nokialle.

LAUKUNKANTAJAT

LOKAKUU 2017

Lahjaksi tutkimus suvusta

Santeri Palviainen työskentelee yleisen kielitieteen lehtorina Oulun yliopistossa, jossa hän opettaa ja tutkii. Santerin peruskoulutus on historiallisen kielentutkimuksen parissa, mistä on ollut merkittävä apu myös sukututkimuksen materiaalien kanssa. Venäjän ja kirkkoslaavin hallitseminen auttaa merkittävästi asiakirjojen tutkimista.

Intressi karjalaiseen sukututkimukseen nousee sukujuurista. Isänisän suku on Suojärveltä, Kaitajärven kylästä. Juuria on laajalti Suojärven, Korpiselän, Ilomantsin, Porajärven ja Säämäjärven ympäristössä. Äidinisän juuret vievät aivan toiseen Karjalan osaan, itäiselle Kannakselle, Räisälään ja Pyhäjärvelle Viipurin suunnalla.

Vahvasti karjalaistaustainen Santeri Palviainen on ollut jonkin aikaa Karjalan Sivistysseuran Oulussa toimivan sukututkimustoimikunnan jäsen. Hän ja uhtualaisista juuristaan ylpeä seuran puheenjohtaja **Eeva-Kaisa Linna** tapasivat ja keskustelivat sukututkimuksesta.

EKL Sukutausta kiinnostaa meitä monia, mutta mikä sinut sai innostumaan järjestelmällisestä sukututkimuksesta?

SP Kiinnostuin sukututkimuksesta toden teolla runsaat kymmenen vuotta sitten. Kiinnostukseni oli herännyt jo aiemmin mutta tuolloin kimmokkeena oli erään lähisukulaisen merkkipäivä. Halusin onnitella poikkeuksellisella tavalla: tein ensimmäisen systemaattisen sukututkimukseni. Onnitteluni yllättivät saajan ja lähipiirin.

Sittemmin oppimiskäyräni karjalaisten materiaalien suhteen on ollut aika jyrkkä ja prosessi jatkuu edelleen. Työ on kiitollista, koska merkittäviä uusia asiakirjalöytöjä voi edelleen tehdä, mutta työ vaatii samalla aikaa ja rahaakin. Olen käynyt muutaman kerran Venäjällä ja onnistunut luomaan sinne hyvät kontaktit ja yhteistyöverkostot. Tunnen siellä olevia arkistoja ja niissä olevia mahdollisuuksia.

EKL Sivistysseuran sukututkimusaineisto on taustastamme ja aiemmista yhteistyösuhteistamme johtuen varsin Vienan Karjala -painotteinen. Tämä näkyy muun muassa Sampo-tietokannan tarjoamissa aineistoissa. Varsinkin Uhtuan suunta on erityisen hyvin katettu, kiitos erityisesti **Irja Rämän** vuosikymmeniä jatkuneiden tutkimusten. Näin olen vaikkapa itse päässyt helpolla: isäni uhtualaiset suvut on perin juurin selvitetty. Omalla kohdallani en ole toistaiseksi vielä ollut kovin innostunut geneettisestä sukututkimuksesta, minulle on tähän mennessä riittänyt tutkimustieto, jossa mennään 1700-luvun puoliväliin. Esivanhemmillä on nimet ja monista heistä löytyy kiinnostavia tarinoita.

SP DNA:n selvittämiseen liittyvällä tutkimuksella on omat puolensa. Sen avulla itse sain vahvistuksen, että Korpiselän ja Ilomantsin Palviaiset ovat sukua keskenään. Asiakirjojen pohjalta olin tätä jo uumoillut.

EKL Olet jonkin aikaa ollut sukututkimustoimikuntamme jäsen ja nyt otat haltuusi sen puheenjohtajuuden. Olet tutkinut erityisesti Säämäjärven, Selkin ja Lintujärven sukua. Näen

Santeri Palviainen ja Eeva-Kaisa Linna.

tässä mahdollisuuden siihen, että pääsemme laajentamaan Sampo-tietokannassa olevia aineistoja Vienan Karjalan ulkopuolelle, uskon, että pääsemme tarjoamaan suku- ja historia-tutkimuksesta kiinnostuneille enenevässä määrin materiaalia Aunuksen suuntaan.

SP Tämä on meille kaikille sukututkimustoimikunnassa mahdollisuus. Tutustuminen ja sitoutuminen omien paikkakuntien ulkopuolelle edellyttää uuden oppimista. Minä uskon pääseväni tutustumaan Venaan entistä syvemmin ja samalla toivon voivani jakaa erityisesti Raja-Karjalan suunnalta kokoamiani tietoja myös muille; viime kädessä tietysti juuri Sampo-tietokannan käyttäjille.

Sukututkimustietojen ylläpitämiseen ja julkiseen jakamiseen liittyy omat eettiset ongelmansa. Tutkijoiden ja tiedon julkaisijoiden tulee tarkalleen tuntea mitä materiaalia ja miten saa ja tulee jakaa. Nykyisin mahdollisuudet ovat lähes rajattomat, mutta kaikkeen hallussamme olevaan materiaaliin meillä ei ole julkaisulupaa. Intressissämme tulee olla hankkia mahdollisimman monia tahoja kiinnostavia aineistoja ja tuottaa niitä sellaisessa muodossa, joka hyödyttää useita tahoja. Tämä tarkoittaa esimerkiksi asiakirjojen puhtaaksikirjoittamista transkriboiden ne suoraan latinalaisilla aakkosilla.

Tulevaisuudessa voisimme miettiä uusia muotoja palvella sukututkimuksesta kiinnostuneita henkilöitä. Materiaalien tarjoaminen käyttäjäläheisesti, sukututkimusklinit ja -kurssit ja toivottavasti mahdollisuus tutkia Sivistysseuran toimistolla sähköisesti sellaisia aineistoja, joihin meillä ei ole julkaisulupaa.

Tällä palstalla keskustellaan Karjalan Sivistysseuraa lähellä olevista asioista.

Aineisto vuoden 2017 viimeiseen numeroon viimeistään 25.11.
Karjalan Heimo 11-12 ilmestyy viikolla 51.
paatoimittaja@karjalanheimo.fi